

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка
Психолого-педагогічний факультет

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

*методичні рекомендації до вивчення курсу за кредитно-модульною системою
навчання
(частина I)*

УДК -----

ББК -----

Рекомендовано кафедрою психології (протокол № 12 від 20 лютого 2007 р.)
та вченою радою Полтавського державного педагогічного університету (протокол №--- від 20007 р.)

Рецензенти:

Ю.І. Калюжна канд. психол. наук, доц. кафедри психології Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка

І.С. Тодорова, канд. психол. наук, доц. кафедри історії та культурології Полтавського університету споживчої кооперації

Мирошник О.Г., Москаленко Л.С., Тітова Т.Є.

Загальна психологія: методичні рекомендації до вивчення курсу за кредитно-модульною системою (частина І). -Полтава. 2007.- 71 с.

У посібнику викладено основний зміст загальної психології як навчальної дисципліни. Розкрито зміст лекційних, семінарських та лабораторних занять, запропонована система завдань для індивідуальної та самостійної роботи студентів. Посібник підготовлений для впровадження у навчальний процес за кредитно-модульною системою навчання та адресований викладачам, студентам педагогічних університетів.

© – Мирошник О.Г., 2007

© – Москаленко Л.С., 2007

© – Тітова Т.Є., 2007

ЗМІСТ

Передмова.....	.....
Розділ 1. Програмні матеріали.....	.....
1.1 Навчально-тематичний план.....	.....
1.2 Зміст навчальної програми.....	.....
1.3 Методичні рекомендації до організації роботи студентів за кредитно-модульною- системою навчання.....	.....
Розділ 2 Змістовні модулі	.....
2.1 Модуль 1. Психологія як наука.....	.....
2.2 Модуль 2. Мозок і психіка. Виникнення та розвиток психіки у філогенезі..	.....
2.3 Модуль 3. Діяльність, спілкування, особистість.....	.....
2.4 Модуль 4. Психологія груп.	.....
Розділ 3 Завдання для поточного та підсумкового контролю.....	.....
3.1 Завдання для поточного контролю знань	.....
3.2 Завдання для підсумкового контролю знань.....	.....
Список літератури до курсу.....	.....

ПЕРЕДМОВА

Методичні рекомендації до курсу загальної психології укладено відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу з загальної психології. Зміст навчального матеріалу побудовано на основі підручників та навчальних посібників, які рекомендовані Міністерством освіти і науки України до впровадження в навчальний процес у вищі навчальні заклади, зокрема: „ Загальна психологія” (за ред. С.Д.Максименка.- К., 2000), „Загальна психологія” (П.А.М’ясоїд.- К., 2000), „Задачі з курсу загальної психології”(П.А.М’ясоїд.-К., 1998), „Загальна психологія” (О.В. Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В. Огородничук та ін.-К.,1999), „Загальна психологія: практикум” (В.В.Волошина, Л.В.Долинська, С.О.Ставицька, О.В.Темрук.-К., 2005).

Мета курсу – загальнотеоретична підготовка майбутнього психолога, засвоєння ним системи понять і категорій психології. У методичних рекомендаціях до курсу розглянуто такі питання:

- етапи становлення психологічної науки і особливості формування уявлень про предмет психології;
- методологічні принципи та методи дослідження психічних феноменів;
- зв’язок мозку та психіки;
- закономірності розвитку психіки на різних етапах філогенезу; сутність види та форми психічної діяльності;
- психологічні особливості спілкування;
- психологія особистості;
- психологія груп;
- сутність та закономірності пізнавальних психічних процесів;
- психологія емоційно-вольової сфери;
- індивідуально-психологічні особливості особистості.

Розгляд кожної теми передбачає розкриття ключових понять та визначення формалізованої структури її головних логіко-семантичних елементів.

Навчальний матеріал побудовано з урахуванням змістовних модулів курсу загальної психології. До змісту кожного модуля входить перелік основних питань лекційного заняття, опис завдань для семінарських і лабораторних занять, завдання для індивідуальної та самостійної роботи.

Методичні рекомендації містять докладний опис завдань до виконання індивідуальної та самостійної роботи студентів, перелік основної та додаткової літератури, завдання для поточного та підсумкового контролю знань студентів.

На засвоєння курсу відводиться 15 кредитів (540 год.). Організація навчання у першому семестрі передбачає такі форми навчальної діяльності студентів: лекційні заняття 48 год. семінарські-30 год., лабораторні – 16 год. самостійна робота – 52 год., індивідуальна робота – 52 годин. Підсумкова форма контролю - екзамен

Р О З Д І Л 1

1.1 Навчально-тематичний план

1. Загальні положення

1.1. Мета курсу полягає у формуванні категоріального апарату майбутнього психолога, який би дозволяв розуміти феномени психічного з точки зору сучасних досягнень психологічної науки.

Завдання курсу:

- доцільне використання термінологічного апарату загальної психології для пояснення сутності психологічних явищ;
- формування знань та навичок щодо використання методів та методичних процедур у дослідженні психічних феноменів;
- розуміння особливостей функціонування та прояву різних психічних процесів, станів та властивостей;
- формування професійного мислення майбутнього психолога.

1.2.

Загальна кількість годин 198

загальна кількість кредитів - 5,5

Обов'язкова чи за вибором – обов'язкова навчальна дисципліна

Семестр -1

Лекцій 48 год.

Семінарські заняття - 30 год.

Лабораторні заняття - 16 год.

Самостійна робота - 52 год.

Індивідуальна робота - 52 год.

Кількість змістовних модулів та їх назви:

ЗМ 1 „Вступ до психології” (16 год. лекцій; 8 год. семінарських; 2 год. лабораторних; 16 год. індивідуальної та 16 год. самостійної роботи), **ЗМ 2** „Мозок та психіка” (8 год. лекцій; 6 год. семінарських; 12 год. індивідуальної та 12 год. самостійної роботи), **ЗМ 3** ”Особистість в діяльності і спілкуванні”(14 год. лекцій; 10 год. семінарських; 8 год. лабораторних; 18 год. індивідуальної та 18 год. самостійної роботи), **ЗМ 4** „ Психологія груп”(10 год. лекцій; 6 год. семінарських; 6 год. індивідуальної та 6 год. самостійної роботи).

Вид контролю – екзамен

1.1 Перелік видів навчальної діяльності студентів (лекції, практичні, лабораторні тощо) їх стисла характеристика.

№	Назва теми	Лекції	Семінарські	Лабораторні	Індивідуальна робота	Самостійна робота
1.	Предмет, завдання, галузі психології	4	2	-	4	4
2.	Історія розвитку психологічних знань	8	4	-	6	6
3.	Методологічні принципи та методи психології	4	2	2	6	6
4.	Мозок і психіка	4	2	-	6	6
5.	Виникнення та розвиток психіки у філогенезі	4	4	-	6	6
6.	Діяльність	4	4	2	6	6
7.	Спілкування	4	2	2	6	6
8.	Особистість	6	4	4	6	6
9.	Психологія соціальних груп	6	4	4	4	4
10.	Психологія конфлікту	4	2	2	2	2
РАЗОМ		48	30	16	52	52

1.4. Перелік форм контролю.

Під час навчання студентів передбачено здійснення поточного, модульного та підсумкового контролю знань.

Поточний контроль спрямоване на перевірку систематичності роботи студентів, рівня засвоєння матеріалу протягом викладання курсу. Він здійснюється викладачем на семінарських, лабораторних заняттях, а також при перевірці індивідуальних завдань та самостійної роботи студента.

Модульний контроль здійснюється як підсумок роботи студента протягом вивчення окремого модуля за результатами вивчення теоретичного та практичного матеріалу, передбаченого модулем. Організація навчання студентів із курсу „Загальна психологія” у першому семестрі включає 4 модульні контрольні роботи.

Підсумковий контроль уявляє собою визначення підсумкової оцінки, яка складається з усіх балів, отриманих студентом під час поточного й модульного видів контролю. Оцінки, отримані студентами в процесі навчання за модульно-рейтинговою системою, є остаточними.

1.1. Шкала оцінювання

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою навчального закладу
A	відмінно	90-100
BC	добре	75-89
DE	задовільно	60-74
FX	незадовільно з можливістю повторного складання	35-59
F	незадовільно з обов'язковим повторним курсом	1-34

1.6. Критерії оцінювання знань

Модуль 1 (поточний контроль)											Модуль 2 (самостійна робота, ІНДЗ)	Сума	
Види робіт	ЗМ I			ЗМ II		ЗМ III			ЗМ IV		сума	30	100
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10			
Ведення конспекту	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1	0,5	5,5		

Робота на семінарі	1,5	3	1,5	1,5	3	3	1,5	3	3	1,5	22,5
Робота на лабораторному занятті			0,5			0,5	0,5	1	1	0,5	4
Модуль на контр-на робота	10		9		10			9		38	
РАЗОМ	2	3,5	2,5	2	3,5	4	2,5	4,5	5	2,5	70
	18		15,5		21			16,5			

Зміст навчальної програми

1.1 Предмет, завдання, галузі психології.

Психологія як наука про внутрішній світ людини та тварини. Особливості суб'єктивних психічних явищ, їх відмінності від явищ матеріального світу. Предмет психології. Психіка та відображення. Форми психічного відображення: процеси, стани, властивості. Поняття про психічні функції. Класифікація психічних функцій. Завдання та значення психології на сучасному етапі розвитку людства. Психологія серед інших наук (уявлення О.Конта, Б.М.Кедрова, Ж.Піаже). Галузі психологічних знань, критерії їх визначення. Структура сучасної психології. Теоретична та практична психологія. Роль загально психологічних знань у формуванні професійного мислення практичного психолога.

Основні поняття : психологія, предмет психології, психічні процеси, психічні стани, психічні властивості, типи зв'язку психології з іншими науками, завдання психології, галузі психології.

Основні уміння: уміння визначати предмет психологічної науки та її завдання, аналізувати структуру сучасної психології, вміння розрізняти психічні явища.

1.2 Історія розвитку психологічних знань.

Загальна характеристика етапів розвитку психології. Міфологічний етап та його особливості. Явище анімізму. Фактори, які стимулюють розвиток уявлень

про природу психічного. Філософський етап розвитку психології. Психіка в розумінні натурфілософів. Особливості поглядів античних філософів (Платона, Аристотеля, Демокрита, Епікура). Психологічна думка в нові часи філософії (Р.Декарт, Д. Гартлі, Б. Спіноза, Г. Лейбніц, Х.Вольф, Томас). Формування засад наукового етапу розвитку психології (Ч. Дарвін, І.М.Сеченов, І.П.Павлов, Е.Дюркгейм). Теорія структуралізму (В.Вунд, Т.Титченер) та функціоналізм (У.Джеймс). Криза в психології. Основні напрямки західної психології у ХХ-му столітті: біхевіоризм, гештальтпсихологія, психоаналіз, когнітивна психологія, генетична психологія, гуманістична психологія.

Парадигма діяльнісного підходу у вітчизняній психології (Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, О.М.Леонтьєв, Г.С.Костюк), проблеми та перспективи розвитку.

Основні поняття: анімізм, гілозоїзм, інтроспекція, асоціація, принципи асоціативного зв'язку, структуралізм, функціональна психологія, біхевіоризм, психоаналіз, гештальт психологія, когнітивна психологія, гуманістична психологія, фізіологічний редукціонізм.

Основні уміння: уміння визначати основні етапи розвитку психологічної науки, аналізувати напрямки сучасної психології відповідно до проблеми співвідношення біологічного та соціального в структурі особистості.

1.3 Методологічні принципи та методи психології.

Методологія та метод дослідження. Методологічні принципи психології: детермінізму, розвитку, системності, відображення, єдності свідомості та діяльності.

Історія розвитку методів психологічного дослідження. Класифікація методів психологічного дослідження. Кількісні та якісні методи. Поняття методика дослідження.

Спостереження та експеримент як базові методи психології. Види спостереження та експерименту. Умови їх організації. Додаткові методи: тести, опитування, соціометричні методи, бесіда, вивчення продуктів діяльності. Проблема експериментальних методів психології.

Математичні методи в психології. Етапи організації психологічного дослідження, особливості їх організації.

Основні поняття: методологія, метод, методика, методологічні принципи психології, спостереження, експеримент, опитування, тестування, соціометрія, бесіда, контент-аналіз, етапи психологічного дослідження.

Основні уміння: уміння застосовувати методологічні принципи психології в ситуаціях аналізу психологічних феноменів, володіти технологією організації спостереження, експерименту, тестування, опитування, соціометричного дослідження внутрішньогрупових стосунків.

1.4 Мозок та психіка.

Психіка як властивість мозку. Будова нервової системи. Функції нервової системи. Будова головного мозку. Поняття про сигнальний характер психіки. Рефлекторна природа психічного відображення. Безумовні та умовні рефлекси. Особливості діяльності кори головного мозку. Збудження та гальмування - процеси регуляції клітин головного мозку. Анатомо-фізіологічний механізм рефлекторної діяльності. Поняття про локалізацію психічних функцій. Функціональна організація мозку (за О.Р. Лурія). Перша та друга сигнальна система. Явище функціональної асиметрії півкуль головного мозку. Теорія функціональної організації поведінки (П.К.Анохін): аферентний синтез, прийняття рішень, акцептор дії, зворотна аферентація.

Основні поняття: нейрон, нервова система, аксон, дендрит, рефлекс (умовний, безумовний), динамічний стереотип, локалізація психічних функцій, аферентний синтез, акцептор дії, зворотна аферентація.

Основні уміння: уміння аналізувати психічні явища з позиції теорії відображення, розуміти рефлекторний характер природи психічного, визначити будову нервової системи та локалізації психічних функцій у мозку

1.5 Виникнення та розвиток психіки у філогенезі.

Відображення у неживій та живій природі. Проблема розвитку психіки у філогенезі у світлі еволюційного вчення. Подразливість та чутливість. Фактори, які сприяли розвитку чутливості. Типи та форми поведінки тварин: біологічно доцільні реакції (таксиси), інстинктивна поведінка, наuczіння, інтелектуальна поведінка. Основні форми біологічно доцільних реакцій (ортотаксис, клинотаксис, топотаксис). Характеристика інстинктивної поведінки, особливості її організації. Форми наuczіння : звикання, спроби і помилки, інсайт. Імпринтінг як перехідна форма поведінки тварин. Форми інтелектуальної поведінки (екстраполяційні рефлекси, дослідницька активність). Зв'язок між нервовою системою та типом поведінки. Порівняльний аналіз типів нервової системи тварин та особливостей їх поведінки. Стадії розвитку психіки у філогенезі (за О.М.Леонтьєвим). Елементарна сенсорна психіка. Перцептивна психіка. Виникнення людської свідомості. Відмінність психіки людини та тварини. Роль праці у розвитку свідомості. Поняття привласнювальної та виробничої праці .Вплив мови на процес розвитку свідомості первісної людини. Роль свідомості і суспільного середовища в психічному розвитку особистості.

Основні поняття: філогенез, подразливість, таксис, тропізми, чутливість, інстинкт, наuczіння, інсайт, імпрітінг, інтелектуальна поведінка, екстраполяційний рефлекс, сенсорна психіка, перцептивна психіка, інтелект, свідомість, дифузна нервова система, гангліонарна нервова система, трубчаста нервова система.

Основні уміння: уміння розрізняти типи нервової системи, визначати основні етапи розвитку психіки в філогенезі, розуміти фактори розвитку свідомості людини.

1.6 Діяльність.

Загальне поняття про діяльність як форму взаємодії людини з навколишнім середовищем. Соціальна сутність природи діяльності. Діяльність як психологічна категорія. Психологічна структура діяльності за О.М. Леонтьєвим. Цілі і мотиви діяльності людини. Дії і операції. Види дії: зовнішня і внутрішня, вольова, довільна і мимовільна, предметна і розумова. Механізм інтеріоризації як перехід зовнішніх дій у внутрішні. Уміння і навички. Процес формування вмінь і навичок. Умови успішного утворення вмінь і навичок. Перенос та інтерференція.

Основні види діяльності та їх характеристики: гра, учіння, праця. Діяльнісний підхід до розуміння природи психічного.

Основні поняття: діяльність, потреби, ціль, мотив, дія, операція, завдання, інтеріоризація, екстеріоризація, уміння, навички, гра, учіння, праця.

Основні уміння: уміння провести структурний аналіз діяльності, визначити основні ознаки таких видів діяльності: гра, учіння, праця, аналізувати умови організації діяльності людини.

1.7 Спілкування.

Значення спілкування для розвитку особистості. Співвідношення категорій діяльність та спілкування, основні підходи до розуміння проблеми спілкування в психологічній науці. Спілкування в системі суспільних та міжособових відносин. Класифікації спілкування. Основні сторони процесу спілкування: комунікативна, перцептивна, інтерактивна. Спілкування як комунікація. Вербальна та невербальна комунікація. Комунікативні бар'єри. Спілкування як процес сприймання і взаєморозуміння людей. Поняття соціальної перцепції. Механізми взаєморозуміння: ідентифікація, рефлексія, емпатія, стереотипізація, каузальна атрибуція. Ефекти міжособового сприймання: ефект ореола, ефект новизни, ефект первинності. Еталони і стереотипи сприймання. Спілкування як взаємодія. Підходи до визначення основних типів взаємодії у спілкуванні. Рівні спілкування: примітивний, маніпулятивний, стандартизований, конвенційний, ігровий, діловий, духовний. Позиції партнерів в контакті. Спілкування як умова, засіб, мета і цінність в діяльності практичного психолога.

Основні поняття: спілкування, комунікація, інтеракція, соціальна перцепція, рівні спілкування, афіліація, атракція, ідентифікація, рефлексія, емпатія, стереотипізація, каузальна атрибуція, ефект новизни, ефект ореола, ефект первинності, фасцинація, кінесіка, проксемика, хронотопи спілкування.

Основні уміння: уміння аналізувати, розрізняти теоретичні підходи до спілкування, уміння спостерігати та визначати комунікативні бар'єри, розробляти заходи щодо їх подолання, уміння передавати інформацію за допомогою вербальних та

невербальних засобів, уміння здійснювати зворотній зв'язок на основі усталених правил.

1.8 Особистість

Індивід та особистість. Поняття про сутність особистості в психологічній науці. Історія дослідження особистості. Вплив біологічного та соціального на формування особистості. Підходи до визначення структури особистості в західній психології: описовий, бихевіористський, когнітивний, психодинамічний, гуманістичний. Визначення структури особистості в вітчизняній психології.

Активність особистості. Поняття про спрямованість. Роль потреб у спрямованості особистості. Інтереси, переконання як світогляд особистості. Самосвідомість, концепція “Я” особистості її зміст та функції. Самооцінка та її роль в формуванні самосвідомості. Самооцінка та рівень домагань як фактор активності особистості. Психологічний захист, його функції. Види психологічного захисту.

Проблеми формування особистості в психології. Рушійні сили розвитку особистості. Біогенетична та соціогенетичні концепції розвитку. Діалектико-матеріалістичний підхід у визначенні рушійних сил розвитку особистості. Критерії розвитку особистості.

Основні поняття: індивід, особистість, індивідуальність, активність, спрямованість, потреби, інтереси, переконання, світогляд, самосвідомість, самооцінка, рівень домагань, психологічний захист, рушійні сили розвитку особистості.

Основні уміння: уміння визначати теоретичні підходи до вивчення структури особистості, розуміти механізми розвитку особистості, ідентифікувати відповідні види психологічного захисту особистості, аналізувати структурні компоненти “образу Я”, володіти методиками дослідження самосвідомості та самооцінки.

1.9 Психологія груп.

Поняття групи. Роль групи в життєдіяльності людини. Класифікації груп. Психологічні характеристики великих соціальних груп. Структура великої групи. Характеристика психічного складу та емоційної сфери великої групи. Групові та масові спільності. Психологічні особливості етнічних груп. “Національний характер”, “національна психологія”, “національні почуття” як предмет психології націй. Явище етноцентризму та його вплив на поведінку групи. Роль соціально-економічних та історичних умов в формуванні психічного складу народу.

Поняття малої групи. Понятійний апарат для аналізу психологічних особливостей групи. Класифікація малої групи. Поняття про процес групової динаміки: розвиток групи, нормоутворення, феномен групового тиску, групова згуртованість, прийняття групового рішення, керівництво та лідерство. Етапи

розвитку малої групи. Моделі колективоутворення. Феномени колективу. Групові норми і нормативна поведінка. Групова згуртованість. Техніка вимірювання групової згуртованості. Положення індивіда в системі міжособових відносин: позиція, статус, роль індивіда в групі.

Основні поняття: група, велика група, мала група, етноцентризм, психічний склад групи, неформальна та формальна група, референтна група, група членства, первина та вторинна група, конформізм, конформна поведінка, нонконформізм, групова згуртованість, феномени колективу.

Основні уміння: уміння аналізувати структуру групи, розрізняти види психологічних груп, визначити механізми групової динаміки, досліджувати процеси нормоутворення та вимірювання рівня групової згуртованості.

1.10 Психологія конфлікту.

Поняття про конфлікт в психології. Еквілібрумні моделі конфлікту. Погляди представників соціал-дарвінізму на природу конфлікту. Функції конфлікту. Підходи до вивчення конфлікту в психологічній науці (інтрапсихічний, ситуаційний, когнітивний, організаційний). Психологічна структура конфлікту: конфліктна ситуація, учасники конфлікту, об'єкт конфлікту, образи конфліктної ситуації (за Л.А.Петровською) Динаміка, фази конфлікту. Динаміка, фази конфлікту. Стили поведінки у конфліктній ситуації (за К. Томасом). Рівні конфлікту. Методи розв'язання конфліктних ситуацій. Поняття про посередництво, види посередництва.

Основні поняття: конфлікт, конфліктна ситуація, інцидент, стилі поведінки в конфліктній ситуації, конкуренція, ухилення, компроміс, поступливість, співробітництво, медіація, арбітраж, фалісітація.

Основні уміння: уміння аналізувати конфліктну ситуацію, визначати вид конфлікту та стратегії конфліктної поведінки, розробляти заходи по розв'язанню конфліктної ситуації.

1.3 Методичні рекомендації до організації роботи студентів за кредитно-модульною системою навчання

1.3. 1 Методичні рекомендації з підготовки до семінарських занять

Підготовку до семінарського заняття доцільно здійснювати у такій послідовності:

1. Прочитати план семінарського заняття.
2. Прочитати лекцію з теми заняття. Завчити зміст основних психологічних термінів та понять з теми.
3. Опрацювати питання, що виносяться на семінарське заняття, за підручниками та довідковою літературою.
4. Виконати завдання для самостійної роботи з теми.
5. Виконати практичні завдання до семінарського заняття.

6. Відповіді на питання для самоконтролю.

Критерії оцінювання роботи студента на семінарському занятті

К-сть балів	Характеристика підготовки
0,5	Присутність на занятті, наявність конспекту лекцій з теми заняття.
0,5	Знання визначень основних понять з теми: (правильне написання словникового диктанту).
0,5	Репродуктивний рівень відповіді на питання семінару (за конспектом лекцій, підручниками).
1	Конструктивний рівень відповіді на питання семінару (використання при відповіді змісту статей, вміння встановлювати межпредметні зв'язки, узагальнювати навчальний матеріал, роботи висновки, тощо).

1.3.2 Методичні рекомендації з підготовки до лабораторних занять

Підготовку до лабораторного заняття доцільно здійснювати у такій послідовності:

1. Прочитати план лабораторного заняття.
2. Прочитати лекцію з теми заняття. Повторити зміст основних психологічних термінів та понять з теми.
3. Опрацювати теоретичні питання, що виносяться на лабораторне заняття, за підручниками та довідковою літературою.
4. В зошиті для лабораторних занять записати ті пункти звіту, наявність яких необхідна до початку роботи (назва та мета роботи, обладнання, форма протоколу тощо).
5. Підготувати необхідне обладнання (лінійку, кольорові та прості олівці, годинник, калькулятор тощо).

Критерії оцінювання роботи студента на лабораторному занятті

К-сть балів	Оцінка	Характеристика підготовки
0,5	Зараховано	<ul style="list-style-type: none"> — присутність на занятті — знання відповідей на теоретичні питання заняття — наявність правильно заповненого протоколу психологічного дослідження — наявність висновків за результатами проведеного психологічного дослідження

1.3.3 Методичні рекомендації з виконання самостійної роботи

Самостійна робота студента передбачає конспектування наукових статей з відповідної теми та опрацювання переліку питань. Виконання завдань доцільно здійснювати у такій послідовності:

1. Завдання „Конспектування статей”.
2. Завдання „Опрацювання теоретичних питань”.

Конспектування статей

Зміст завдання

Скласти конспекти статей провідних вітчизняних та зарубіжних авторів з проблем загальної психології за відповідною навчальною темою.

Методичні рекомендації

1. Прочитати питання, на які слід звернути увагу при конспектуванні конкретних статей.
2. Уважно прочитати всю статтю .
3. За словниками, підручниками, посібниками та довідниками знайти тлумачення незнайомих термінів та понять.
4. Читати статтю по частинам, відшуковуючи відповіді на питання.
5. Вписати відповіді на питання у конспект статті.

Вимоги до оформлення

Конспекти статей подаються українською мовою в спеціальному зошиті. Кожен конспект оформлюється за такою формою:

Ім'я, по-батькові, прізвище автора статті (інформацію про автора можна знайти в кінці хрестоматії)

Назва статті

Джерело, з якого взято статтю

Тезовий виклад змісту статті у формі відповідей на питання.

Приклад оформлення

Петро Кузьмич Анохін

Кібернетика та інтегративна діяльність мозку

(Хрестоматія по психології. – М.: Просвещение, 1977. – С.124-134)

У чому полягає нейрофізіологічний зміст стадії аферентного синтезу у формуванні поведінкового акту?

Нейрофізіологічний зміст стадії аферентного синтезу у формуванні поведінкового акту полягає у тому, що вона дозволяє детально обробити, зіставити, та синтезувати всю ту інформацію, яка необхідна організму для здійснення найбільш адекватної для даних умов пристосувальної дії.

Оцінювання виконання завдання

Форми контролю за	Критерії оцінювання
-------------------	---------------------

виконанням завдання	
Перевірка конспекту статей на семінарському занятті	Наявність конспекту статті, самостійність виконання завдання, висвітлення у конспекті основних положень статті, тезовий виклад основного змісту, правильність відповідей на питання до змісту статті
Перевірка знань змісту статей під час модульної контрольної роботи	Правильність та повнота відповіді на питання по змісту статей

Опрацювання теоретичних питань

Зміст завдання

Знайти відповіді на теоретичні питання.

Методичні рекомендації

Самостійна робота над теоретичними питаннями передбачає:

- 1) Пошук відповіді на запитання у вказаних джерелах інформації.
- 2) Тлумачення спеціальних термінів та понять, які зустрічаються у тексті, за словником.
- 3) Складання розгорнутого плану відповіді.
- 4) Виписування основних тез відповіді.
- 5) Здійснення самоконтролю: відповідь на питання без опори на джерела інформації.

Оцінювання виконання завдання

Форми контролю за виконанням завдання	Критерії оцінювання
Перевірка знань відповідей на питання під час модульної контрольної роботи	Правильність, повнота та аргументованість відповіді

1.3.4 Методичні рекомендації з виконання індивідуальних завдань

Індивідуальна робота студентів включає такі види завдань: складання словника термінологічних термінів, складання структурно-логічної схеми, вирішення психологічних задач. Виконання цих завдань доцільно здійснювати у такій послідовності:

1. „Складання словника психологічних термінів та понять”.
2. „Складання структурно-логічної схеми”.
3. „Вирішення психологічних задач”.

Складання словника психологічних термінів і понять

Зміст завдання

Скласти тематичний словник психологічних термінів та понять, який має містити визначення опорних понять до семінарського заняття з теми, тлумачення спеціальних термінів та понять, що зустрічаються у текстах статей, матеріалах підручника тощо.

Методичні рекомендації

До словника доцільно включати всі психологічні терміни та поняття, зміст яких невідомий або не цілком зрозумілий для студента. Тлумачення понять можна знайти в спеціальних психологічних словниках, енциклопедичних словниках та довідниках загального спрямування, тлумачних словниках української мови, тлумачних словниках іншомовних слів тощо.

Крім тлумачення поняття, необхідно вказати джерело та автора, за яким подається визначення.

Вимоги до оформлення

Для ведення психологічного словника відводиться окремий зошит, розташовувати поняття у словнику доцільно за темами, а не за алфавітом.

Приклад оформлення

Тема: „Мозок і психіка”

<i>Рефлекс</i>	<i>Опосередкована нервовою системою закономірна реакція організму у відповідь на подразник</i>	<i>Психологія. Словарь / Под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990. – С. 340.</i>
----------------	--	--

Оцінювання виконання завдання

Форми контролю за виконанням завдання	Критерії оцінювання
Перевірка словника на семінарському занятті	Самостійність виконання завдання; відповідність кількості виписаних слів, термінів, понять реальній їх кількості у плані семінарського заняття, текстах статей; точність тлумачення спеціальних слів, термінів, понять; правильність оформлення посилань на джерела тлумачення (словники, довідники,

	підручники тощо)
Перевірка знань визначень понять з теми під час написання словникового диктанту	Правильність та повнота відповідей
Перевірка знань визначень понять під час модульної контрольної роботи	Правильність та повнота відповіді

Складання структурно-логічної схеми

Зміст завдання

Скласти структурно-логічну схему з теми за матеріалами конспекту лекцій, основної літератури до семінарського заняття, конспектів статей, літератури для самостійного опрацювання тощо.

Методичні рекомендації

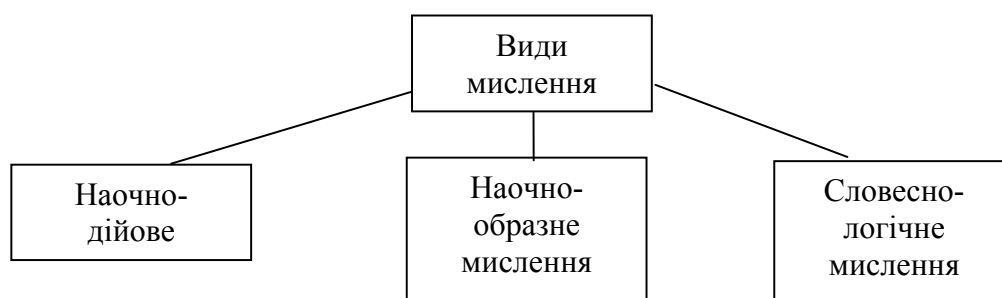
Основні елементи тексту (терміни, поняття, визначення, висновки ін.) необхідно розташувати у вигляді ізольованих ділянок поля на аркуші паперу та стрілками вказати, у якому зв'язку між собою вони знаходяться.

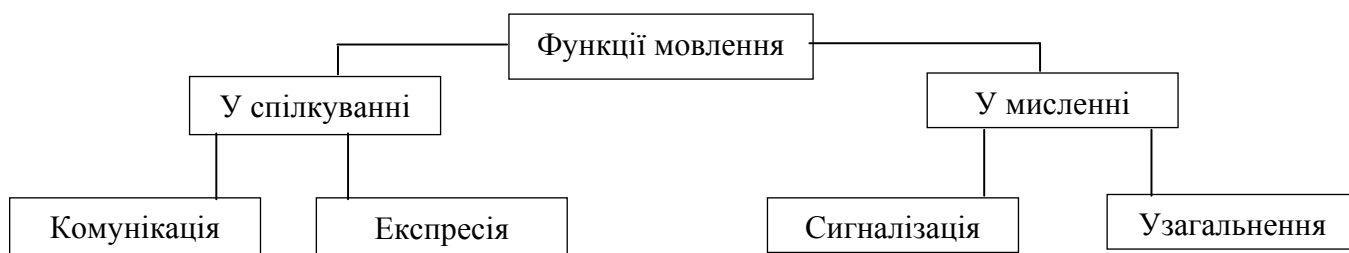
1. Прочитати конспект лекції та літературу, рекомендовану для підготовки до семінарського заняття та самостійного опрацювання та виписати на окремі аркуші заголовки розділів та підрозділів теми.
2. З кожного розділу виписати основні поняття та категорії.
3. Знайти зв'язки між поняттями всередині розділів та знайти узагальнюючі поняття та категорії.
4. Знайти найбільш загальні категорії та поняття, що об'єднують зміст теми. Не виключено, що об'єднуючі поняття включено до заголовків теми.
5. Побудувати логічну структуру, що включає обрані поняття і категорії з врахуванням взаємозв'язків між ними.
6. Уточнити та доповнити схему (за необхідності).

Вимоги до оформлення

Схеми оформлюються на аркушах паперу формату А4 і скріплюються.

Приклади елементів схем

Етапи логічного запам'ятовування

Оцінювання виконання завдання

Форми контролю за виконанням завдання	Критерії оцінювання
Перевірка схем на семінарському занятті	Самостійність виконання завдання; зображення на схемі всіх основних питань та понять теми; правильність виявлення логічних зв'язків між елементами схеми, акуратність оформлення.

1.2.3. Вирішення психологічних задач

Зміст завдання

Для самостійного вирішення пропонуються задачі трьох рівнів складності. Із запропонованого переліку задач студент має самостійно обрати для виконання три з них будь-якого рівня складності: першого (низького), другого (середнього) чи третього (високого).

Методичні рекомендації

Приклади розв'язання психологічних задач наведено у посібнику: М'ясоїд П.А. Задачі з курсу загальної психології: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2000. – С.176-181.

Оцінювання виконання завдання

Форми контролю за виконанням завдання	Критерії оцінювання
Перевірка вміння вирішувати задачі під час семінарського заняття	Правильність, повнота та аргументованість відповіді; використання у відповіді визначень психологічних понять, матеріалу статей; посилання у відповіді на праці вчених.
Перевірка вміння вирішувати задачі під час модульної контрольної роботи	Правильність, повнота та аргументованість відповіді; використання у відповіді визначень психологічних понять, матеріалу статей; посилання у відповіді на праці вчених.

РОЗДІЛ 2

Змістовні модулі

Модуль 1.

Вступ до психології

Розділ 1.1. Предмет завдання та галузі психології.

Розділ 1.2 Історія розвитку психологічних знань.

Розділ 1.3 Методологічні принципи та методи психології.

Лекції

Лекція 1.

Предмет, завдання та галузі психології

1. Предмет психології як науки.
2. Основні форми прояву психіки та їхній взаємозв'язок.
3. Структура, завдання та стан сучасної психології.
4. Місце психології в системі наук, диференціація психології на окремі наукові галузі.

Література

1. Основи психології. / За заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця -К., 1995. – С. 29-44, 111-131.
2. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии – М., 1986. – С.12-

3. Загальна психологія / За ред С.Д. Максименко-К.: Форум, 2000. – С.21-29
4. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука, 1984. – С.16-17, 33-35.
5. Панок В.Г., Титаренко Т.М., Чепелева Н.В. та ін. Основи практичної психології: Підручник для студентів вищ. закладів. – К.: Либідь, 1999. – С.33-42.
6. М'ясоїд П.А. Загальна психологія.-К.: Вища школа, 2000.-С.65-69.
7. Фресс П. О психологии будущего // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С. 50-56.
8. Ильясов И.И., Орехов Н.Н. О теории и практике в психологии // Вопросы психологии. – 1989. – №4.
9. Психологія / За ред. Г.С. Костюка. – К., 1968. – С. 3-9.

Лекція 2

Історія розвитку психологічної науки

1. Міфологічний етап розвитку психологічних знань.
2. Філософський етап розвитку психології:
  - погляди античних філософів на сутність психічного (натурфілософи, атомісти, Платон та Аристотель);
  - уявлення Р. Декарту, Спінози, Гартлі, Лейбниці на співвідношення природного і соціального в структурі психічного;
  - внесок емпіризму та сенсуалізму в розвиток психології.
3. Науковий етап становлення психологічної науки:
  - природничий напрям розвитку психології;
  - психологія як наука про суб'єктивний досвід (структуралізм, функціоналізм про розуміння природи свідомості).
4. Розвиток західної психології на початку ХХ століття (біхевіоризм, гештальтпсихологія, генетична психологія, психоаналіз, гуманістична психологія);
5. Розуміння природи психічного з точки зору теорії відображення (Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, Г.С.Костюк, О.М.Леонтьєв та ін.).

Література

1. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию: курс лекций. – М., 1988. – С.20-63, 84-94.
2. Основи психології. / За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – К., 1995. – С. 94-110.
3. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К., 2000. – С.38-64.
4. Ждан А.Н. История психологии. От античности до наших дней. – М., 1990. – С.14-18.
5. Роменець В.А. Історія психології стародавнього світу і середніх віків. – К.: Вища шк. Головне вид-во, 1983. – С.12-18.
6. Роменець В.А. Історія психології ХVІІ століття. – К.: Вища шк., 1990. – С.13-26.

7. Ярошевский М.Г. Психология в XX столетии. – М., 1974. – С. 174-305.
8. Шульц Д. История современной психологии. – СПб., 1998. – 538с.

Лекція 3

Методологічні принципи та методи психології

1. Поняття про методологію наукового дослідження.
2. Методологічні принципи вітчизняної психології.
3. Класифікація методів психологічного дослідження.
4. Загальна характеристика емпіричних методів психологічного дослідження.
5. Етапи організації психологічного дослідження.

Література

1. Основи психології. /За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця – К.: Либідь, 1995. – С. 46-89.
2. Анастаси А. Психологическое тестирование. – М.: Педагогика, 1982.
3. Гильбух Ю.З. Метод психологических тестов: сущность и значение // Вопросы психологии. – 1986. – №2.
4. Максименко С.Д. Проблемы метода в возрастной и педагогической психологии // Вопросы психологи. – 1989. – №4.
5. Ткаченко О.М. Принципи і категорії психології. – К.: Вища школа, 1979. – 198 с.

Семінарські заняття

2.1. Семінарські заняття

2.1.1. Предмет, завдання та галузі психології

Мета

Сформувати цілісне уявлення про психологію як науку, її предмет та завдання. Визначити її місце у системі наук.

Основні знання, якими повинні оволодіти студенти

Визначення психології як науки. Предмет психологічної науки. Наукова та життєва психологія. Загальні уявлення про психіку та основні форми психічного відображення. Місце психології у системі наук, її міждисциплінарні зв'язки. Диференціація психології на окремі наукові галузі. Завдання сучасної психологічної науки.

Опорні поняття

Предмет науки, психологія, психічні явища, психічне відображення, психічні процеси, психічні стани, психічні властивості, галузі психології.

Основні вміння, якими повинні оволодіти студенти

Визначати предмет психологічної науки. Характеризувати сутність психічних явищ. Диференціювати основні форми психічного відображення. Аналізувати міждисциплінарні зв'язки психології. Розрізняти основні та додаткові галузі сучасної психології. Пояснювати завдання сучасної психологічної науки.

План

1. Предмет психологічної науки.
2. Форми прояву психіки та їх взаємозв'язок.
3. Психологія в системі наук.

4. Галузі та завдання сучасної психології.

Література

Основна

1. Основи психології. / За заг. Ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця –К., 1995. – С. 29-44, 111-131.
2. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии – М., 1986. – С.12-17.
3. Загальна психологія / За ред С.Д. Максименко-К.: Форум, 2000. – С.21-29.
4. М'ясоїд П.А. Загальна психологія.-К.: Вища школа, 2000.-С.65-69.

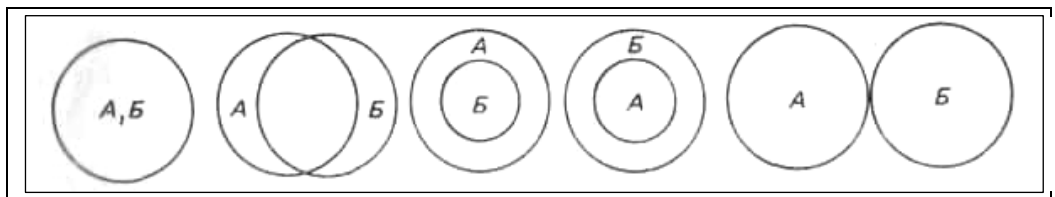
Додаткова

1. Фресс П. О психологии будущего // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С. 50-56.
2. Ильясов И.И., Орехов Н.Н. О теории и практике в психологии // Вопросы психологии. – 1989. – №4.
3. Психологія / За ред. Г.С. Костюка. – К., 1968. – С. 3-9.

Практичні завдання

Зазначте, в якому із наступних відношень знаходяться поняття:

“Психіка” (а) та “відображення” (б), “свідомість” (а) та “відображення” (б), “психіка” (а) та “свідомість”.

Мал.1

Мал.2

Мал.3

Мал.4

Мал.5

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття психологія.
2. Що є предметом психології?
3. Що таке відображення?
4. Які Ви знаєте функції психіки?
5. Які форми психічного відображення Ви знаєте? Дайте їх визначення.
6. Якими є головні завдання сучасної психології?
7. Розкрийте особливості структури психологічної науки.

2.1.2. Історія розвитку психологічних знань

Мета

Сформувати у студентів уявлення про становлення психології як окремої наукової галузі. Виявити особливості предмету психології на різних етапах її історичного розвитку. Розглянути основні напрямки розвитку вітчизняної та зарубіжної психології.

Основні знання, якими повинні оволодіти студенти

Основні етапи становлення психології як науки. Сутність первісних уявлень про психіку. Ідеалістичні та матеріалістичні уявлення про сутність

психічного. Розвиток психологічних знань на філософському етапі. Зародження психології як окремої галузі наукових знань. Розвиток психології в рамках основних зарубіжних вчень (біхевіоризм, гештальтпсихологія, психоаналіз, генетична, когнітивна, гуманістична психологія). Основні тенденції розвитку психологічних знань у вітчизняній науці.

Опорні поняття

Анімізм, гілозоїзм, асоціації, рефлекс, психофізичний паралелізм, фізіологічний редукаціонізм, біхевіоризм, психоаналіз, гештальтпсихологія, когнітивна психологія, гуманістична психологія, діяльнісний підхід.

Основні вміння, які повинні засвоїти студенти

Визначати основні етапи становлення психології як науки. Виявляти специфіку розвитку та особливості предмету психології на різних етапах її історичного розвитку. Розуміти передумови виникнення психології як окремої системи наукових знань. Аналізувати сутність основних напрямків розвитку західної психології у ХХ столітті. Визначати особливості становлення та розвитку вітчизняної психології.

План

1. Міфологічний етап. Сутність анімізму.
2. Особливості розвитку психологічних знань на філософському етапі.
3. Науковий етап розвитку уявлень про сутність психіки.
4. Основні напрями західної психології в ХХ столітті (біхевіоризм, гештальтпсихологія, психоаналіз, генетична, когнітивна, гуманістична психологія).
5. Розвиток вітчизняної психології.

Література

Основна

1. Основи психології. / За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – К., 1995. – С. 94-110.
2. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К., 2000. – С.38-64.

Додаткова

1. Ярошевский М.Г. Психология в ХХ столетии. – М., 1974. – С. 174-305.
2. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию: курс лекций. – М., 1988. – С.20-63, 84-94.
3. Шульц Д. История современной психологии. – СПб., 1998. – 538с.

Практичні завдання

Заповнити таблицю:

Етап історичного розвитку психології	Хронологічні рамки	Предмет психології	Сутність уявлень про природу психічного	Представники

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність матеріалістичного та ідеалістичного підходу до розуміння психічних явищ.
2. Дайте порівняльний аналіз понять анімізм та гілозоїзм.

3. Поясніть явище дуалізму .
4. Зазначте основні види асоціацій за Аристотелем.
5. Розкрийте сутність психофізичного паралелізму.
6. Поясніть явище фізіологічного редукаціонізму.
7. Визначте об'єктом дослідження представників біхевіоризму.
8. Розкрийте основні положення гуманістичної психології.
9. Поясніть сутність концепції психоаналізу.
10. Назвіть представників діяльнісного підходу.

2.1.3. Методологічні принципи та методи психології

Мета

Визначити сутність методологічних принципів сучасної вітчизняної психології. Сформувати загальні уявлення про методи психології та специфіку організації психологічного дослідження.

Основні знання, якими повинні оволодіти студенти

Основні принципи сучасної вітчизняної психологічної науки (принцип детермінізму, принцип єдності психіки і діяльності, принцип розвитку, системно-структурний принцип). Категорії психології (образ, дія, мотив). Сутність понять методологія, метод, методика. Класифікація методів (за Б.Г. Ананьєвим). Загальна характеристика емпіричних методів психології. Етапи організації психологічного дослідження.

Опорні поняття

Методологія, метод, методика, метод інтроспекції, спостереження, експеримент, тест, опитування, метод соціометрії, аналіз продуктів діяльності, метод анкетування, генетичний метод, кількісний аналіз результатів дослідження, якісний аналіз результатів дослідження.

Основні вміння, якими повинні оволодіти студенти

Визначати сутність основних методологічних принципів психології. Аналізувати змістовне наповнення основних психологічних категорій. Диференціювати поняття методологія, метод, методика. Визначати класифікацію методів психології. Розрізняти специфіку основних психологічних методів дослідження. Пояснювати сутність етапів організації психологічного дослідження.

План

1. Методологічні принципи та категорії сучасної вітчизняної психологічної науки (принцип детермінізму, принцип єдності психіки і діяльності, принцип розвитку, системно-структурний принцип).
2. Методи психологічного дослідження.
3. Характеристика емпіричних методів дослідження.
4. Етапи організації психологічного дослідження.

Література

Основна

1. Гамезо М.В. Домашенко И.А. Атлас по психологии. – М., 1986. – С. 24-43.
2. Основи психології. /За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця – К., 1995. – С.

46-89.

Додаткова

1. Анастаси А. Психологическое тестирование. – М.: Педагогика, 1982.
2. Гильбух Ю.З. Метод психологических тестов: сущность и значение // Вопросы психологии. – 1986. – №2.
3. Максименко С.Д. Проблемы метода в возрастной и педагогической психологии // Вопросы психологии. – 1989. – №4.
4. Ткаченко О.М. Принципи і категорії психології. – К., 1979. – 198 с.

Практичні завдання

Зазначте, які психологічні методи дослідження найбільш широко можуть використовуватись вчителем в школі із якою метою? Обґрунтуйте Вашу відповідь.

Питання для самоконтролю

1. Поясніть поняття методу наукового дослідження?
2. Розкрийте процедуру організації соціометричного методу дослідження?
3. Визначте сутність методу спостереження?
4. У чому полягає суть методу тестів?
5. Визначте значення методу експерименту для психології, проаналізуйте вимоги щодо його організації.
6. Розкрийте зміст основних психологічних категорій.
7. Визначте основні методологічні принципи, поясніть їх зміст.
8. Поясніть значення методології для розвитку психологічних знань.
9. Назвіть відомі Вам методики психологічного дослідження, поясніть їх сутність.

2.2. Лабораторні заняття

Методи психологічного дослідження (2 год.)

План:

1. Загальна характеристика методів емпіричного дослідження (спостереження, експеримент, опитування, тести, бесіда).
2. Вимоги до організації психологічного дослідження.

Мета роботи:

- Ознайомлення студентів зі зразками різноманітних методів дослідження. Ознайомлення студентів з вимогами щодо оформлення протоколу психологічного дослідження.
- Тренування умінь фіксувати результати дослідження у протоколі на прикладі методики дослідження самооцінки особистості Дембо-Рубінштейн.

Обладнання:

Робочі завдання для мікрогруп, окремі методики психологічного дослідження та стимульний матеріал до них, папір, ручка, методика Дембо-Рубінштейн.

Хід роботи:

1. Студенти поділяються на групи з 3-4 чоловік. Кожна підгрупа отримує робоче завдання. Для його виконання студенти можуть радитись один

з одним, обговорювати правильність його виконання в мікрогрупі, але відповіді на запитання записуються кожним у своєму зошиті самостійно.

2. Після того як студенти здають зошити з виконаними письмово робочими завданнями, проводиться групове обговорення правильності їх виконання.

3. Студенти ознайомлюються з вимогами до оформлення протоколів психологічного дослідження.

4. Студенти поділяються на пари експериментатор - досліджуваний і, обмінюючись по черзі ролями, проводять дослідження самооцінки особистості за методикою дослідження Дембо-Рубінштейн. Результати фіксуються у протоколах .

Зміст звіту студента за результатами виконання лабораторної роботи:

1. Назва теми лабораторної роботи
2. Мета роботи
3. Номер робочого завдання, відповіді на нього.
4. Зразок протоколу психологічного дослідження
5. Протокол дослідження самооцінки особистості за методикою Дембо-Рубінштейн

Критерії оцінювання звіту студента:

1. Наявність у звіті всіх необхідних пунктів змісту.
2. Правильність визначення видів методів психологічного дослідження за робочим завданням. Обґрунтованість та аргументованість відповідей.
3. Правильність оформлення протоколу психологічного дослідження. Обґрунтованість та аргументованість висновків.

Література:

1. Анастаси А. Психологическое тестирование. – М., 1990.
2. Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике. – М.: Просвещение, 1989. – С. 6-35.
3. Сосновский В.А. Лабораторный практикум по общей психологии. – М.:Просвещение, 1979. – С. 5-18.

2.3. Індивідуальні завдання

2.3.1. Предмет, завдання та галузі психології (1,5 бали)

Завдання №1. Складання тематичного словника психологічних термінів та понять

Завдання №2. Складання структурно-логічної схеми.

Завдання №3. Вирішення психологічних задач.

Задачі першого рівня складності:

1. №1 (1, стор. 32)
2. № 6(3, стор. 47)

Задачі другого рівня складності:

1. №2 (1, стор. 32)
2. № 2.1(2, стор. 19)
3. № 2.3. (2, стор. 20)

Задачі третього рівня складності:

1. №2.5. (2, стор. 20)
2. №2.14(2, стор. 23)
3. №2.21 (2, стор. 25)

Література

1. Волошина В.В., Долинська Л.В., Савицька С.О., Темрук О.В. Загальна психологія: Практикум: Навч. посібн. – К.: Каравела, 2005. – 280с.
2. М'ясоїд П.А. Задачі з курсу загальної психології: Навч. посібн. – К.: Вища шк., 2000. – 183с.
3. Загальна психологія: Підруч. для студентів вищ. навч. закладів. / С.Д. Максименко, В.О. Зайчук, В.В. Клименко, В.О. Соловієнко. За загальною редакцією С.Д. Максименка – К.: Форум, 2000. – 543с.

2.3.2. Історія розвитку психологічних знань (1,5 бали)

Завдання №1. Складання тематичного словника психологічних термінів та понять.

Завдання №2. Складання структурно-логічної схеми.

Завдання №3. Вирішення психологічних задач.

Задачі першого рівня складності:

- №1.7. (2, стор. 13)
- №2 (4, стор. 11)
- №1.1. (2, стор. 11)

Задачі другого рівня складності:

1. №5 (1, стор. 33-34)
2. №4 (3, стор. 18)
3. №2 (3, стор. 18)

Задачі третього рівня складності:

1. №1.15 (2, стор. 15)
2. №1.19 (2, стор. 16-17)
3. №7 (1, стор. 35)

Література

1. Волошина В.В., Долинська Л.В., Савицька С.О., Темрук О.В. Загальна психологія: Практикум: Навч. посібн. – К.: Каравела, 2005. – 280с.
  2. М'ясоїд П.А. Задачі з курсу загальної психології: Навч. посібн. – К.: Вища шк., 2000. – 183с.
  3. Практикум по общей психологии: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Под ред. А.И. Щербакова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1990. – 228с.
- Збірник завдань з загальної психології / За ред. В.С. Мерліна. – К.: Вища шк., 1977.

2.3.3. Методологічні принципи та методи психології (1,5 бали)

Завдання №1. Складання тематичного словника психологічних термінів та понять.

Завдання №2. Складання структурно-логічної схеми.

Завдання №3. Вирішення психологічних задач.

Задачі першого рівня складності:

1. №5 (1, стор. 47)
2. №2.8. (2, стор. 21)
3. №2.12 (2, стор. 22)

Задачі другого рівня складності:

1. №7 (1, стор. 48)
2. №9 (4, стор. 28)
3. №2.9. (2, стор. 21)

Задачі третього рівня складності:

1. №3 (1, стор. 46)
2. №2 (3, стор. 41)
3. №2.17 (2, стор. 24)

Література

1. Волошина В.В., Долинська Л.В., Савицька С.О., Темрук О.В. Загальна психологія: Практикум: Навч. посібн. – К.: Каравела, 2005. – 280с.
2. М'ясоїд П.А. Задачі з курсу загальної психології: Навч. посібн. – К.: Вища шк., 2000. – 183с.
3. Практикум по общей психологии: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Под ред. А.И. Щербакова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1990. – 228с.
4. Збірник завдань з загальної психології / За ред. В.С. Мерліна. – К.: Вища шк., 1977. – 230с.

2.4. Самостійна робота

2.4.1. Предмет, завдання та галузі психології (1,5 бали)

Завдання №1. Опрацювання теоретичних питань.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Значення психології для навчання та виховання дітей.
2. Структура та завдання практичної психології.

Рекомендована література:

1. Крутецкий В.А. Психология: Учебник для учащихся пед. училищ. – М.: Просвещение, 1980. – С.14-16.
2. Общая психология: Учеб. для студентов пед. ин-тов / А.В. Петровский, А.В. Брушлинский, В.П. Зинченко и др; Под ред. А.В. Петровского. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1986. – С.41-42, 48.
3. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука, 1984. – С.16-17, 33-35.
4. Панок В.Г., Титаренко Т.М., Чепелева Н.В. та ін. Основи практичної психології: Підручник для студентів вищ. закладів. – К.: Либідь, 1999. – С.33-42.

Завдання №2. Конспектування статей.

Перелік статей для конспектування:

1. Піаже Ж. Психология, междисциплинарные связи в системе наук //Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С. 75-82.
2. Ломов Б.Ф. Психология в системе научного знания // Хрестоматия по психологии. М., 1987. – С. 39-50.

Методичні рекомендації:

У статті Ж. Піаже ”Психология, междисциплинарные связи в системе наук” необхідно звернути увагу на такі питання:

- Обґрунтувати, чому на думку Ж. Піаже психологія є віссю “галактики” наук.
- Пояснити, як пов’язана психологія з іншими науками на думку Ж. Піаже. Чим його класифікація наук принципово відмінна від класифікації Б. Кедрова?

У статті Б.Ф. Ломова ”Психология в системе научного знания” необхідно звернути увагу на такі питання:

- Розкрити найважливішу функцію психології у загальній системі наукового знання (за Б.Ф. Ломовим?)
- Зазначити, який з методологічних принципів психології, на думку Ломова Б.Ф., є найбільш важливим для розуміння психіки.

2.4.2. Історія розвитку психологічних знань (1,5 бали)

Завдання №1. Опрацювання теоретичних питань.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Принципи аналізу історії психології.
2. Історія розвитку психології в Україні у ХІХ-ХХ ст.

Рекомендована література:

1. Данилюк І.В. Історія психології в Україні: Західні регіони (остання чверть ХІХ – перша половина ХХ ст.): навч. посіб. для студ. вузів. – К.: Либідь, 2003. – С. 16-26.
2. Приходько Ю.О. Нариси становлення та розвитку дитячої психології: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1999. – С. 178-203.
3. Ждан А.Н. История психологии. От античности до наших дней. – М., 1990. – С.14-18.
4. Роменець В.А. Історія психології стародавнього світу і середніх віків. – К.: Вища шк. Головне вид-во, 1983. – С.12-18.
5. Роменець В.А. Історія психології ХVІІ століття. – К.: Вища шк., 1990. – С.13-26.

Завдання №2. Конспектування статей.

Перелік статей для конспектування:

1. Ярошевский М.Г. Психология в ХХ столетии // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С. 34-43.
2. Ждан А.Н. История психологии. От античности до наших дней. – М., 1990. – С. 239-252, 301-365.

Методичні рекомендації:

У статті М.Г. Ярошевського “Психология в XX столетии” необхідно звернути увагу на такі питання:

- Розкрити причини виокремлення психології у самостійну науку?
- Охарактеризувати методи наукового дослідження у XIX ст.?
- Зазначити основні напрямки розвитку психологічної думки, що виникають наприкінці XIX ст. та складають природничу основу сучасної психології.

У статті А.Н. Ждан “История психологии. От античности до наших дней” необхідно звернути увагу на такі питання:

- Розкрити сутність поняття “когнітивна карта”. Назвати його автора.
- Пояснити відмінність між класичним та суб’єктивним біхевіоризмом.
- Розкрити сутність теорії оперантного біхевіоризму.
- Охарактеризувати напрямки вітчизняної психології, які займали значне місце у розробці “поведінкової” психології.
- Зазначити, хто з психологів розробив вчення про розвиток вищих психічних функцій.
- Пояснити, чому концепцію Л.С. Виготського називають “культурно-історичною”.
- Розкрити основні положення вчення, запропонованого О.М. Леонтьєвим?
- Обгрунтувати, який з напрямків зарубіжної психології визначав предметом дослідження здорову творчу особистість?

2.4.3. Методологічні принципи та методи психології (1,5 бали)

Завдання №1. Опрацювання теоретичних питань.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Експериментально-генетичний метод.
2. Кількісний та якісний аналіз психічних фактів.

Рекомендована література:

1. Загальна психологія: Підруч. для студентів вищ. навч. закладів. / С.Д. Максименко, В.О. Зайчук, В.В. Клименко, В.О. Соловієнко. За загальною редакцією С.Д. Максименка – К.: Форум, 2000. – С.56-57, 67-68.
2. Общая психология: Учеб. для студентов пед. ин-тов / А.В. Петровский, А.В. Брушлинский, В.П. Зинченко и др; Под ред. А.В. Петровского. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1986. – С.56-57.
3. Практикум по общей психологии: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Под ред. А.И. Щербакова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1990. – С.22-39.
4. Общая психология: Учеб. Пособие для студентов пед. Институтков / В.В. Богословский, А.А. Степанов, А.Д. Виноградова и др. – М.: Просвещение, 1981. – С.42-43.

Завдання №2. Конспектування статей.

Перелік статей для конспектування:

1. Леонтьев А.Н. Понятие отражения и его значение для психологии // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С. 53-61.
2. Ярошевский М.Г. Категориальный аппарат психологии // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С. 25-39.

Методичні рекомендації:

У статті О.М. Леонтьєва ”Понятие отражения и его значение для психологии” необхідно звернути увагу на такі питання:

- Пояснити, чи є поняття “відображення” та “інформаційна модель” тотожними.
- Розкрити, у чому полягає активність процесу психічного відображення.
- Обґрунтувати, чи є процес психічного відображення сталим та незмінним?

У статті М.Г. Ярошевського ”Категориальный аппарат психологии” необхідно звернути увагу на такі питання:

- Зазначити, чи є категоріальний апарат психології сталим, незмінним?
- Розкрити сутність поняття “наукова категорія”. Пояснити необхідність існування категоріального апарату психології.
- Пояснити призначення наукових категорій психології.
- Розкрити сутність основних категорій психології.

МОДУЛЬ 2

Мозок і психіка. Розвиток психіки у філогенезі

Розділ 1.4 Мозок і психіка.

Розділ 1.5 Виникнення та розвиток психіки у філогенезі.

Лекції

Лекція 1

Мозок і психіка

1. Будова та функції нервової системи.
2. Поняття про рефлекс, характеристика рефлекторної діяльності головного мозку.
3. Теорія функціональних систем організму. Компоненти поведінкового акту.
4. Локалізація психічних функцій.

Література

1. Анохин П.К. Кибернетика и интегративная деятельность мозга // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С.124-134.
2. Бернштейн Н.А. Очерки по физиологии движений и физиологии активности // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С. 121-124.
3. Вулдридж Д. Механизмы мозга // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С. 143-152.
4. Гиппенрейтер Ю.Б. Неосознаваемые процессы // Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. Курс лекций. – М.: ЧеРо, 1996. – С. 67-98.
5. Лурия А.Р. Мозг и психика // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С. 134-143.

6. Основи психології / За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – К., 1985. – С.20-28, 132-157.
7. Психологія / За ред. Г.С. Костюка.- К., 1968. – С. 18-53.
- 8 . Специализация и доминирование полушарий // Блум Ф., Лейзерсон А., Хофстедтер Л. Мозг, разум и поведение: Пер. с англ. – М.: Мир, 1988. – С. 179-186.

Лекція 2

Виникнення і розвиток психіки у філогенезі

1. Розвиток форм відображення у живій і неживій природі.
2. Стадії та рівні розвитку форм психічного відображення.
3. Форми та типи поведінки тварин. Відмінність психіки людини від тварини.
4. Суспільно-історичний характер свідомості.

Література

1. Войтонис Н.Ю. Предыстория интеллекта // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С.98-104.
2. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. Курс лекций. – М.: ЧеРо, 1996. – С. 169-197.
3. Годфруа М. Что такое психология: Т.1. – М., 1996. – С.24-56.
4. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С. 84-90.
5. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К., 2000. – С. 114-133.
6. Шовен Р. От пчелы до гориллы // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С. 91-98.
7. Фабри К.Э. Основы зоопсихологии. – М., 1976. – 283 с.

3.1. Семінарські заняття

3.1.1. Мозок і психіка

Мета

Сформувати цілісне уявлення про психіку як форму відображення та мозок як її матеріальний субстрат. Закріпити знання студентів з питань будови та функцій відділів мозку, локалізації психічних функцій у мозку, рефлексорної організації психіки.

Основні знання, якими повинні оволодіти студенти

Загальна будова нервової системи. Будова та функції нейрону. Будова та функції центральної нервової системи. Особливості аналітико-синтетичної діяльності головного мозку. Поняття про динамічний стереотип. Проблема локалізації психічних функцій у мозку, підходи до її розв'язання. Функціональні блоки мозку (за А.Р.Лурією). Теорія функціональних систем організму (за П.К.Анохіним). Компоненти поведінкового акту (їх склад та функції).

Опорні поняття

Неврон, аксон, дендрит, сіра речовина, біла речовина, центральна нервова система, локалізація психічних функцій, динамічний стереотип, збудження, гальмування, аферентний синтез, акцептор дії.

Основні вміння, які повинні засвоїти студенти

Відрізнити рівні відображення у природі. Визначати специфіку психічного відображення. Диференціювати відділи головного мозку за їх будовою та функціями. Визначати місце локалізації мозкових центрів, що відповідають за різні психічні функції. Передбачати наслідки, до яких призводять ураження певних відділів та зон кори головного мозку. Аналізувати рефлекторні акти. Пояснювати перебіг поведінкових актів (за концепцією П.К.Анохіна).

План

1. Будова нервової системи, складові головного мозку.
2. Психіка у світлі рефлекторної концепції.
3. Сутність психічного відображення з точки зору теорії функціональних систем (за П.К.Анохіним).
4. Проблеми локалізації психічних функцій у мозку людини.

Література

Основна

8. Анохин П.К. Кібернетика и интегративная деятельность мозга // Хрестоматія по психології. – М., 1977. – С.124-134.
9. Лурия А.Р. Мозг и психика // Хрестоматія по психології. – М., 1977. – С. 134-143.
10. Основи психології / За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – К., 1985. – С.20-28, 132-157.
11. Психологія / За ред. Г.С. Костюка. – К., 1968. – С. 18-53.

Додаткова

1. Вулдрідж Д. Механізми мозга // Хрестоматія по психології. – М., 1977. – С. 143-152.
2. Бернштейн Н.А. Очерки по физиологии движений и физиологии активности // Хрестоматія по психології. – М., 1977. – С. 121-124.
3. Бойко С.И. Мозг и психика. – М., 1969. – С.8-43, 83-91, 104-131.

Практичні завдання

Схематично зобразити головний мозок, різними кольорами позначити на малюнку функціональні блоки мозку (за А.Р.Лурією) та підписами позначити основні відділи мозку.

Питання для самоконтролю

1. Що таке психіка?
2. Якою є будова нервової системи людини?
3. З яких відділів складається головний мозок людини? У чому полягають їх функції?
4. Які функціональні блоки мозку виокремлює А.Р.Лурія?
5. Що таке рефлекс? Які існують види рефлексів?

3.1.2. Виникнення та розвиток психіки у філогенезі (4 год.)

Мета

Сформувати цілісне уявлення про стадійність та умови розвитку психічного відображення у філогенезі. Закріпити знання студентів щодо стадій розвитку психіки, типів та форм поведінки організмів, свідомості як найвищого рівня відображення.

Основні знання, якими повинні оволодіти студенти

Психіка як результат еволюції матерії. Біологічне (фізіологічне) та психічне відображення. Рівні розвитку нервової системи у філогенезі. Стадії розвитку психіки у філогенезі (сенсорна психіка, перцептивна психіка, свідомість), їх ознаки та відмінні риси. Форми поведінки організмів (біологічні форми реакції, інстинктивна поведінка, научіння, інтелектуальна поведінка). Типи поведінки (чутливість, інстинкт, інсайт, імпринтинг, спроби та помилки, звикання, екстраполяційний рефлекс, дослідницька діяльність). Спільне та відмінне у психіці та поведінці тварин і людини. Суспільно-історична природа свідомості. Роль праці та мови у становленні свідомості.

Опорні поняття

Подразливість, чутливість, таксис, інстинкт, інтелектуальна поведінка, свідомо діяльність, інсайт, імпринтинг, сенсорна психіка, перцептивна психіка.

Основні вміння, які повинні засвоїти студенти

Давати психологічний аналіз індивідуальної та групової поведінки тварин, визначати її тип та форму.

План

1. Відображення у живій та неживій природі.
2. Психіка як результат еволюції матерії. Подразливість та чутливість.
3. Стадії та рівні розвитку психіки.
4. Типи та форми поведінки організмів (біологічні форми реакції, інстинктивна поведінка, научіння, інтелектуальна поведінка).
5. Суспільно-історична природа свідомості.

Література

Основна:

8. Войтонис Н.Ю. Предыстория интеллекта // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С.98-104.
9. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. Курс лекций. – М.: ЧеРо, 1996. – С. 169-197.
10. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С. 84-90.
11. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К., 2000. – С. 114-133.

Додаткова:

1. Шовен Р. От пчелы до гориллы // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С. 91-98.
2. Годфруа М. Что такое психология: Т.1. – М., 1996. – С.24-56.
3. Фабри К.Э. Основы зоопсихологии. – М., 1976. – 283 с.

Практичні завдання

Заповнити таблицю.

Стадії	Рівні	Представники	Особливості	Особливості	Типи та	Примітки
--------	-------	--------------	-------------	-------------	---------	----------

розвитку психіки у філогенезі	розвитку психіки	живої природи	будови нервової системи та органів чуття	відображення оточуючої дійсності	форми поведінки	

Питання для самоконтролю

1. Поясніть сигнальну функцію психіки.
2. Розгляньте послідовність етапів розвитку нервової системи.
3. Визначте послідовність етапів розвитку психіки.
4. Поясніть зв'язок розвиток психіки з середовищем та умовами життя?
5. Проаналізуйте форми та типи поведінки тварин?
6. Яка роль праці та мови у виникненні людської свідомості?
7. Розгляньте спільне і відмінне у психічній діяльності тварини та людини.
8. Визначте ознаки людської свідомості та умови її розвитку.

3.2. Індивідуальні завдання

3.2.1. Мозок і психіка (1,5 бали)

Завдання №1. Складання тематичного словника психологічних термінів та понять.

Завдання №2. Складання структурно-логічної схеми.

Завдання №3. Вирішення психологічних задач.

Задачі першого рівня складності:

1. №11 [1, стор. 36-38].
2. №3.5 [4, стор. 28], №3.14 [4, стор. 30-31].

Задачі другого рівня складності:

1. №10 [1, стор. 36].
2. №3.6 [4, стор. 28], №3.21 [4, стор. 33].
3. №6 [2, стор. 23].

Задачі третього рівня складності:

1. №4, №6 [3, стор.8-9].
2. №4 [1, стор. 33].
3. №3.2 [4, стор. 27].

Література

1. Волошина В.В., Долинська Л.В., Ставицька С.О., Темрук О.В. Загальна психологія: Практикум: Навч. посібн. – К.: Каравела, 2005. – 280 с.
2. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии. – М.: Просвещение, 1986. – 272 с.

3. Иващенко Ф.И. Задачи по общей, возрастной и педагогической психологии. – 2-е изд., доп. – Мн.: Выш. шк., 1985. – 96 с.
4. М'ясоїд П.А. Задачі з курсу загальної психології: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2000. – 183 с.

3.2.2. Виникнення та розвиток психіки у філогенезі (1,5 бали)

Завдання №1. Складання тематичного словника психологічних термінів та понять.

Завдання №2. Складання структурно-логічної схеми.

Завдання №3. Вирішення психологічних задач.

Обов'язкова для вирішення задача: №3 [1, стор. 39-40].

Задачі першого рівня складності:

1. №7 [1, стор. 44-45].
2. №4.4, №4.6, №4.9 [2, стор. 37-39].

Задачі другого рівня складності

№4–6 [1, стор. 40-44].

Задачі третього рівня складності

1. №1 [1, стор. 38-39].
2. №4.12, 4.13 [2, стор. 40].

Література

1. Волошина В.В., Долинська Л.В., Ставицька С.О., Темрук О.В. Загальна психологія: Практикум: Навч. посібн. – К.: Каравела, 2005. – 280 с.
2. М'ясоїд П.А. Задачі з курсу загальної психології: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2000. – 183 с.

3.3. Самостійна робота

3.3.1. Мозок і психіка (1,5 бали)

Завдання №1. Опрацювання теоретичних питань.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Функціональна асиметрія кори головного мозку.
2. Свідоме та несвідоме в психічній діяльності людини.

Рекомендована література:

1. Гиппенрейтер Ю.Б. Неосознаваемые процессы // Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. Курс лекций. – М.: ЧеРо, 1996. – С. 67-98.
2. Основи психології / За ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – К., 1985. – С.20-28, 132-157.
3. Свідоме і несвідоме в діяльності людини // Психологія / За ред. Г.С.Костюка. – К., 1968. – С. 93-96.
4. Специализация и доминирование полушарий // Блум Ф., Лейзерсон А., Хофстедтер Л. Мозг, разум и поведение: Пер. с англ. – М.: Мир, 1988. – С. 179-186.

Завдання №2. Конспектування статей.

Перелік статей для конспектування:

1. Лурия А.Р. Мозг и психика // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С. 134-143.
2. Анохин П.К. Кибернетика и интегративная деятельность мозга // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С.124-134.

Методичні рекомендації:

У статті А.Р. Лурії „Мозг и психика” необхідно звернути увагу на такі питання:

- Пояснити, як питання локалізації психічних функцій вирішувалось на різних етапах розвитку психології як науки.
- Пояснити, як проблема локалізації психічних функцій вирішується у сучасній науці. Які функціональні блоки мозку виокремлюють (назва блоку; його функції; відділи мозку, що входять до його складу; порушення, які виникають при ушкодженні блоку) ?
- Охарактеризувати зони кори головного мозку, функції яких відомі науці більше за інших. До яких порушень призводять пошкодження цих зон? Чому?
- Описати компоненти, що входять до акту письма. Охарактеризувати, як письмо порушується при різних ушкодженнях лівої півкулі головного мозку у правців.
- Пояснити, у чому полягають основні завдання нейропсихологічних досліджень.

У статті П.К. Анохіна „Кибернетика и интегративная деятельность мозга” необхідно звернути увагу на такі питання:

- Описати, з яких основних стадій (компонентів) складається поведінковий акт.
- Пояснити, у чому полягає нейрофізіологічний смисл стадії аферентного синтезу у формуванні поведінкового акту. Чому аферентний синтез є вузловим механізмом функціональної системи? Яким є склад стадії аферентного синтезу?
- Розкрити зміст поняття „акцептор дії”.
- Обґрунтувати, чому результати дії можуть розглядатися в якості самостійної фізіологічної категорії.
- Пояснити явище зворотньої аферентації.
- Описати, до яких наслідків призводить неузгодженість між акцептором дії та параметрами отриманих результатів дії.

3.3.2. Виникнення та розвиток психіки у філогенезі (1,5 бали)

Завдання №1. Опрацювання теоретичних питань.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Проблема біологічного та соціального в розвитку психіки і поведінки людини.
2. Роль знакових систем, предметів матеріальної та духовної культури у розвитку вищих психічних функцій людини. Культурно-історична парадигма Л.С.Виготського.

Рекомендована література:

1. Психологія / За ред. Г.С.Костюка. – К., 1968. – С. 67-80.
2. Выготский Л.С. Биологические и социальные факторы воспитания // Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под ред. В.В.Давыдова. – М.: Педагогика, 1991.

Завдання №2. Конспектування статей.

Перелік статей для конспектування:

1. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С. 84-90.
2. Войтонис Н.Ю. Предыстория интеллекта // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С.98-104.

Методичні рекомендації:

У статті О.М.Леонтьєва „Проблемы развития психики” необхідно звернути увагу на такі питання:

- Пояснити, чим зумовлені виникнення та розвиток психіки у філогенезі.
- Проаналізувати відмінності психіки тварин від психіки людини.
- Розкрити специфіку ставлення тварин до собі подібних.
- Обґрунтувати, чи існують у тварин спілкування та мова.

У статті Н.Ю.Войтоніса „Предыстория интеллекта” необхідно звернути увагу на такі питання:

- Охарактеризувати особливості активності тварини, що зумовлюються рівнем розвитку її центральної нервової системи.
- Розкрити відмінність поведінки мавп від поведінки інших ссавців.
- Пояснити, як співвідносяться між собою поняття „дослідницький імпульс” та „орієтаційно-дослідницька діяльність”.
- Описати, у чому полягає подвійна природа „дослідницького імпульсу” у мавп.
- Охарактеризувати чинники, що викликають появу „орієтаційно-дослідницької діяльності” у мавп.
- Обґрунтувати, чи є у тварин інтелект.
- Пояснити, які чинники відіграють першочергову роль у формуванні інтелекту людини у філогенезі.

Модуль 3.

Особистість в діяльності і спілкуванні

Розділ 1.6 Діяльність.

Розділ 1.7 Спілкування

Розділ 1.8 Особистість

Лекція 1 Діяльність

1. Поняття про діяльність. Головні відмінності діяльності людини від активності тварин.
2. Психологічна структура діяльності.
3. Види діяльності та їхня характеристика.
4. Уміння та навички як засоби виконання діяльності.

Література

1. Выготский Л.С. Собр. соч.; в 6 Т., Т. 2. Проблемы общей психологии. – М., Педагогика, 1982. – С.6-361.
2. Гамезо М.Д., Домашенко И.А. Атлас по психологии. – М.,1986. – С. 83-96.
3. Психологія / За ред. Г.С. Костюка. – К., 1968 – С. 422-492.
4. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К., 1998. – С. 188-206.
5. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – М., 1981. – С. 518-529.
6. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1975. – С. 73-124.

Лекція 2

Психологічні особливості спілкування

1. Поняття про спілкування. Спілкування та діяльність.
2. Розвиток спілкування в онтогенезі.
3. Психологічна структура спілкування.
4. Бар'єри у спілкуванні.

Література

1. Добрович А.Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения. – М., 1987. – С .66-113.
2. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К., 1998. – С.210-222.
3. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология.- СПб.:Питер, 2000.- с.286-294.
4. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія.- К.. 1995.- С.61-68.
5. Буева Л.П. Человек: деятельность и общение. – М.: Мысль, 1988. – С. 110-136.
6. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг. – М.: МГУ, 1989. – 216 с.
7. Семиченко В.А. Психология общения. – К.: Магистр-S, 1997. – 182 с.
8. Яценко Т.С. Социально-психологическое обучение в подготовке будущих учителей. – К.: Вища школа, 1987. – 109 с.

Лекція 3

Особистість

1. Поняття про особистість у психології. Психологічні характеристики особистості.
2. Теоретичні підходи до вивчення феномену особистості у західній психологічній науці.
3. Проблема особистості у вітчизняній науці.
4. Самосвідомість особистості. Явище самооцінки.

Література

1. Ананьев Б.Г. Социальные ситуации развития личности и её статус // Хрестоматия по психологии. – М., 1987 – С. 134-140
2. Леонтьев А.Н. Индивидуальность и личность // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С. 140-146.
3. Общая психология / Под ред. А.В. Петровського. – М., 1986. – С. 210-227.
4. Петровский А.В. Быть личностью // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С. 155-161.

5. Психологія / За ред. Г.С. Костюка. – К., 1968 – С. 493-516.
6. Рубинштейн С.Л. Направленность личности // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С. 152 – 154.
7. Семиченко В.А. Психология личности. – К., 2001. – С.6-21.
8. Грановская Р.М. Элементы практической психологии.- Л., 1988. – С. 271-295, 392-404.
9. Хьелл Л. Зиглер Д. Теории личности. – СПб., 2002. – С.105-573.

4.1. Семінарські заняття

4.1.1. Діяльність (3,5 б.)

Мета

Розкрити поняття діяльності та її структури. Визначити специфіку основних форм та видів діяльності. Розкрити психологічний зміст вмінь та навичок.

Основні знання, якими повинні оволодіти студенти

Поняття про діяльність як необхідну умову психічного розвитку особистості. Мотиваційна та операційна сфера діяльності. Інтеріоризація та екстеріоризація. Основні види діяльності людини, їх характеристика. Провідний вид діяльності. Вміння та навички. Закономірності формування навичок. Інтерференція та перенесення навички.

Опорні поняття

Активність, поведінка, діяльність, мотив, мета, інтеріоризація, екстеріоризація, дія, рух, уміння, навички, автоматизація навички, перенесення навички, інтерференція, гра, навчання, праця, провідна діяльність.

Основні вміння, якими повинні оволодіти студенти

Визначати поняття діяльність. Розуміти відмінність між людською діяльністю та поведінкою тварин. Аналізувати структуру діяльності. Визначати форми діяльності. Розуміти зміст основних видів діяльності. Визначати сутність провідного виду діяльності. Диференціювати поняття вміння та навички. Визначати етапи формування навички. Розрізняти сутність інтерференції та перенесення навички.

План

1. Поняття про діяльність як форму взаємодії людини з навколишнім середовищем.
2. Психологічна структура діяльності.
3. Форми діяльності.
4. Види діяльності.
5. Психологічна характеристика вмінь та навичок.

Література

Основна

1. Психологія / За ред. Г.С. Костюка. – К., 1968 – С. 422-492.
2. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К., 1998. – С. 188-206.
3. Гамезо М.Д., Домашенко И.А. Атлас по психологии. – М.,1986. – С. 83-96.

Додаткова

1. Выготский Л.С. Собр. соч.; в 6 Т., Т. 2. Проблемы общей психологии. – М., Педагогика, 1982. – С.6-361.
2. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – М., 1981. – С. 518-529.
3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1975. – С. 73-124.

Практичні завдання

З даних понять побудуйте логічний ряд, щоб кожне наступне поняття було родовим (більш загальним) по відношенню до наступних.

Праця, діяльність, трудова дія, натискування на педалі гальм, трудова операція.

Обґрунтуйте Вашу відповідь.

Питання для самоконтролю

1. Що характеризує діяльність як специфічну форму людської активності?
2. Поясніть сутність процесу інтеріоризації та екстеріоризації дії?
3. Визначте компоненти діяльності?
4. Вкажіть етапи формування навички?
5. Що є показником досконалості навички?
6. Що таке вміння?
7. Дайте порівняльну характеристику гри, навчання та праці.
8. Яким чином забезпечується контроль за виконанням процесу діяльності?

4.1.2. Спілкування (2бал.)

Мета

Визначити зміст спілкування як соціально-психологічного явища. Розглянути його структурні компоненти. Виявити особливості педагогічного спілкування.

Основні знання, якими повинні оволодіти студенти

Спілкування. Розвиток спілкування в онтогенезі. Функції спілкування. Соціально-орієнтоване спілкування. Особистісно-орієнтоване спілкування. Рівні спілкування. Комунікативна складова спілкування. Вербальні та невербальні засоби спілкування. Інтерактивна складова спілкування. Перцептивна складова спілкування. Ідентифікація. Стереотипізація. Рефлексія. Зворотний зв'язок. Бар'єри у спілкуванні. Педагогічне спілкування. Функції педагогічного спілкування. Стили спілкування. Компетентність у спілкуванні.

Опорні поняття

Спілкування, комунікація, інтеракція, соціальна перцепція, фасцинація, соціально-орієнтоване спілкування, особистісно-орієнтоване спілкування, ідентифікація, емпатія, рефлексія, стереотипізація, каузальна атрибуція, педагогічне спілкування, тренінг комунікативних умінь.

Основні вміння, якими повинні оволодіти студенти

Визначати поняття спілкування, його значення у житті людини. Розуміти функції спілкування. Визначати види спілкування та їх специфіку. Розрізняти рівні спілкування, аналізувати їх змістовне наповнення. Диференціювати складові спілкування, визначати зміст кожного з них. Аналізувати особливості

педагогічного спілкування. Визначати стилі спілкування. Визначати шляхи підвищення компетентного спілкування вчителя.

План

1. Спілкування як соціально-психологічне явище. Функції, види, рівні спілкування.
2. Розвиток спілкування в онтогенезі.
3. Психологічна структура спілкування: комунікативна, інтерактивна та перцептивна складові спілкування.
4. Педагогічне спілкування. Шляхи підвищення компетентного спілкування вчителя.

Література

Основна

1. Добрович А.Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения. – М., 1987. – С .66-113.
2. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К., 1998. – С.210-222.
3. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. – СПб.: Питер, 2000. – С.286-294.
4. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціально психологія. – К., 1995. – С.61-68.

Додаткова

1. Буюева Л.П. Человек: деятельность и общение. – М.: Мысль, 1988. – С. 110-136.
2. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг. – М.: МГУ, 1989. – 216 с.
3. Семиченко В.А. Психология общения. – К.: Магистр-S, 1997. – 182 с.
4. Яценко Т.С. Социально-психологическое обучение в подготовке будущих учителей. – К.: Вища школа, 1987. – 109 с.

Практичні завдання

Спираючись на знання з теми, поясніть, чому перше враження клієнта про психолога є важливим фактором їх взаємодії.

Питання для самоконтролю

1. Чим зумовлена потреба в спілкуванні між людьми?
2. Якими є умови ефективності спілкування?
3. За якими принципами спілкування поділяють на різновиди?
4. Яким є механізм ідентифікації при сприйманні іншої людини?
5. Яка роль у спілкуванні належить невербальній комунікації?
6. Якими є функції спілкування?
7. Які Ви знаєте види спілкування?
8. Що таке перцепція?
9. Які механізми пізнання людини людиною Ви можете назвати?

4.1.3. Феномен особистості у психологічній науці (2 бал.)

Мета

Сформувати загальне уявлення про особистість як психологічний феномен.

Основні знання, якими повинні оволодіти студенти

Сутність поняття особистість. Співвідношення понять індивід, особистість, індивідуальність. Основні теоретичні підходи до вивчення особистості у західній психології (психоаналіз та неофрейдизм, біхевіоризм та необіхевіоризм, гуманістична психологія, диспозиційний напрям). Основні теоретичні підходи до вивчення особистості у вітчизняній психології. Особистість як системна якість. Поняття психологічної структури особистості. Психологічна структура особистості за К.К.Платоновим, А.В.Петровським, С.Л.Рубінштейном, В.Ф.Моргуном.

Опорні поняття

Особистість, індивідуальність, біологічна підструктура, особливості соціального досвіду, спрямованість, мотив, інтерес, переконання, настанова, рушійні сили розвитку особистості, біогенетичний закон розвитку, самосвідомість, самооцінка.

Основні вміння, які повинні засвоїти студенти

Відрізнити психологічні поняття „індивід”, „особистість”, „індивідуальність”. Пояснювати закономірності та рушійні сили розвитку особистості з погляду представників різних шкіл зарубіжної та вітчизняної психології. Характеризувати психологічну структуру особистості за різними авторами.

План

1. Поняття про особистість.
2. Характеристика теоретичних підходів до вивчення особистості в психології.
3. Психологічна структура особистості.

Література

Основна

1. Ананьев Б.Г. Социальные ситуации развития личности и её статус // Хрестоматия по психологии. – М., 1987 – С. 134-140.
2. Леонтьев А.Н. Индивидуальность и личность // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С.140-146.
3. Общая психология / Под ред. А.В. Петровского. – М., 1986. – С. 210-227.
4. Семиченко В.А. Психология личности. – К., 2001. – С.6-21.

Додаткова

1. Грановская Р.М. Элементы практической психологии.- Л., 1988. – С. 271-295, 392-404.
2. Хьелл Л. Зиглер Д. Теории личности. – СПб., 2002. – С.105-573.

Практичні завдання

1. Заповнити таблицю „Основні теоретичні підходи до розуміння особистості у зарубіжній психології”:

Напрямок (школа) зарубіжної психології	Теоретичні підходи до розуміння природи особистості
---	--

Назва напрямку	Його представники	Психологічна структура особистості	Джерела активності особистості	Інші погляди

Питання для самоконтролю

1. Що таке особистість, індивід, індивідуальність?
2. Як співвідносяться між собою поняття особистість, індивід, індивідуальність?
3. Як сутність особистості, її структура та рушійні сили розвитку визначаються представниками різних зарубіжних психологічних шкіл (психоаналізу, неофрейдизму, біхевіоризму, необіхевіоризму, гуманістичної психології, диспозиційного напрямку)?
4. Як сутність особистості та рушійні сили її розвитку визначаються представниками радянської та вітчизняної психології?
5. В чому полягають істотні відмінності теоретичних підходів до вивчення особистості у радянській (вітчизняній) та зарубіжній психології?''
6. Що таке психологічна структура особистості? Які підходи щодо визначення структури особистості існують у радянській та вітчизняній психології?

4.1.4. Соціально-психологічні характеристики особистості (1,5 бал)

Мета

Сформувати загальне уявлення про соціально-психологічні ознаки особистості.

Основні знання, якими повинні оволодіти студенти

Сутність поняття спрямованість особистість. Місце спрямованості в структурі особистості. Потреби, мотиви, переконання, ідеали, світогляд, інтереси, ціннісні орієнтації як складові спрямованості особистості. Потреба особистості в персоналізації (за А.В. Петровським). Поняття самосвідомості особистості. Структура самосвідомості особистості. Самооцінка та рівень домагань як складові самосвідомості особистості. Формування особистості. Роль соціального та біологічного у формування особистості. Особистість у системі суспільних та відносин (соціальний статус, позиція та роль особистості). Вирішення внутрішніх протиріч як рушійна сила розвитку особистості.

Опорні поняття

Особистість, індивідуальність, біологічна підструктура, особливості соціального досвіду, спрямованість, мотив, інтерес, переконання, настанова, рушійні сили розвитку особистості, біогенетичний закон розвитку, самосвідомість, самооцінка.

Основні вміння, які повинні засвоїти студенти

Давати психологічний аналіз складових спрямованості особистості. Визначати ознаки та способи вияву потреби особистості у персоналізації (за А.В.Петровським). Характеризувати структурні елементи самосвідомості особистості та їх взаємозв'язок. Пояснювати значення соціальних та біологічних чинників у формуванні особистості. Визначати та аналізувати основні види внутрішніх протиріч особистості, пояснювати їх роль у формуванні особистості.

План

1. Спрямованість як складова особистості.
2. Самосвідомість та „Я-концепція” особистості..
3. Фактори розвитку особистості.

Література

Основна

1. Ананьев Б.Г. Социальные ситуации развития личности и её статус // Хрестоматия по психологии. – М., 1987 – С. 134-140
2. Общая психология / Под ред. А.В. Петровського. – М., 1986. – С. 210-227.
3. Петровский А.В. Быть личностью // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С. 155-161.
4. Психология / За ред. Г.С. Костюка. – К., 1968 – С. 493-516.
5. Рубинштейн С.Л. Направленность личности // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С. 152 – 154.
6. Фридман Л.М., Кулагина И.Ю. Психологический справочник учителя. – М.: Просвещение, 1991. – С.6-7, 150-157.

Додаткова

1. Кон И.С. Постоянство личности: миф или реальность // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С. 161-168.
2. Мерлин В.С. Проблемы экспериментальной психологии личности // Хрестоматия по психологии. – М., 1977. – С. 182-192.
3. Семиченко В.А. Психология личности. – К., 2001. – С.21-68.

Практичні завдання

Розташуйте наведені поняття у кожному рядку в порядку від найбільш широкого за значенням до найбільш вузького.

1. Особистість, людина, потреба у персоналізації, потреба, спрямованість.
2. Самосвідомість, свідомість, висока самооцінка, самооцінка.

Питання для самоконтролю

1. Що таке спрямованість особистості? Яке місце вона посідає у структурі особистості? З яких компонентів складається?
2. Поясніть феномен самосвідомості особистості. Розгляньте її структуру.
3. В чому виявляється роль біологічного та соціального у формуванні особистості?

4. Проаналізуйте рушійні сили розвитку особистості з позицій психоаналізу, біхевіоризму, гуманістичної, когнітивної психології, та діяльнісного підходу?

4.2. Лабораторні заняття

4.2.1. Психологічна характеристика вмінь та навичок

План:

1. Загальна характеристика процесу формування вмінь та навичок.
2. Організація дослідження явища інтерференції навичок.

Мета роботи:

Дослідження явища інтерференції двох навичок і аналіз умов, що визначають ступінь гальмівних впливів.

Обладнання:

У роботі використовуються таблиці, запропоновані К.А. Рамулем, і є зменшеною і спрощеною модифікацією відомого тесту Шульте, що застосовувався в психотехніці для дослідження уваги і швидкості орієнтовно-пошукових рухів (таблиці видаються викладачем). Для реєстрації часу застосовуються ручні годинники. Лінійка, кольорові олівці, калькулятор.

Хід роботи:

Група студентів поділяється на пари досліджуваний — експериментатор, що пізніше міняються ролями.

Досліджуваний виконує дану йому інструкцію. Експериментатор фіксує час виконання кожної проби, забезпечує пред'явлення табличок у потрібній послідовності. По кожній табличці досліджуваний виконує 15 проб.

Інструкція досліджуваному:

Перед вами табличка, у якій вроздріб розташовані цифри від 20 до 39 (або літери від А до Ф). Ваше завдання полягає в тому, щоб по команді експериментатора вказувати якнайшвидше в табличці цифри в порядку їхнього зростання (або літери за абеткою), голосно їх при цьому не називаючи. Робити позначки в табличках забороняються.

Досліджується швидкість формування вашої навички і процесу взаємодії навичок.

Група студентів поділяється на три рівні експериментальні групи:

група *б* – працює тільки з таблицею Б;

група *б-а* – працює по черзі з таблицями то А, то Б, тобто всі непарні проби йдуть по таблиці Б, а усі парні – по таблиці А (паралельне формування навичок);

група *б-в* — працює по черзі з таблицями Б і В, так що всі непарні проби йдуть по таблиці Б, а всі парні — по таблиці В (паралельне формування навичок).

Експериментатор фіксує результати дослідження у протокол

Форма протоколу індивідуальних результатів досліджуваного

1. ПБ досліджуваного _____
2. Вік досліджуваного _____
1. Дата та час проведення дослідження _____
2. _____ Стан досліджуваного _____
3. _____ ПБ експериментатора _____
4. Дані:

№ спроб и															
№ картки															
Час виконання															

Обробка результатів:

1. Побудувати криву наочіння досліджуваного. По осі абсцис відкладається номер проби, по осі ординат — час її виконання в секундах.
2. Скласти зведену таблицю результатів досліджуваних своєї експериментальної групи, обчисливши середні арифметичні значення студентів підгрупи по кожній пробі.

Форма зведеної таблиці для експериментальної групи

№ спроб и															
№ картки															
Час виконання															

1. Записати середні результати виконання завдання досліджуваними іншими експериментальними груп (по одному студенту з експериментальної групи оголошують результати роботи своєї підгрупи, студенти інших підгруп їх записують).
2. Провести аналіз можливих явищ інтерференції двох навичок.

Для цього побудувати на одних координатних осях наступні групи кривих наочіння (з пункту 2 обробки):

- результати групи Б (формування навичок за карткою Б);
  - результати групи Б-А (вплив навичок по картці А на формування навичок по картці Б);
  - результати групи Б—В (вплив навичок по картці В на формування навичок по картці Б);
5. Зробити висновки про наявність і ступінь виразності інтерференції навичок при роботі з усіма таблицями.

Зміст звіту студента за результатами виконання лабораторної роботи:

1. Назва теми лабораторної роботи

1. Мета роботи
  2. Опис обладнання
  3. Інструкція для досліджуваного
  4. Протокол індивідуальних результатів досліджуваного.
  5. Графік, що містить криву наочіння досліджуваного.
  6. Зведена таблиця результатів експериментальної групи.
  7. Середні показники виконання завдання іншими підгрупами студентів.
  8. Графік, що містить криві наочіння всіх експериментальних груп.
10. Висновки про наявність і ступінь виразності інтерференції навичок при роботі з різними картками.

Пункти 1-5 мають бути заповненими студентом до початку заняття.

Критерії оцінювання звіту студента:

1. Наявність у звіті всіх необхідних пунктів змісту.
2. Правильність оформлення протоколу та побудови кривих наочіння.
3. Обґрунтованість висновків.

Література:

1. Психологія / За ред. Г.С. Костюка. – К., 1968. – С. 433-452.
2. Практикум по общей психологии / Под ред. А. И. Щербакова. – М.: Просвещение, 1990. – С. 55-68.
3. Сосновский Б.А. Лабораторный практикум по общей психологии. — М.: Просвещение, 1979. – С. 87-90.

4.2.2. Контакт та умови його організації

План:

1. Фази організації контакту у спілкуванні.
2. Зворотній зв'язок, правила ефективного зворотного зв'язку.

Література:

1. Добрович А.Б. Воспитателю о психологии и психологическое общение. – М., 1987. – С .164-198.
2. Петровская Л.А. Компетентность в общении. – М., 1989. – С. 142-186.
3. Практикум по общей психологии / Под ред. О.И. Щербакова. – М.: Просвещение, 1990. – С. 68-75.

4.2.3. Спрямованість особистості

План:

1. Визначення спрямованості. Спрямованість в структурі особистості.
2. Типи спрямованості.

Мета роботи:

Дослідити тип спрямованості особистості.

Обладнання:

Орієнтаційна анкета Б.Баса.

Хід роботи:

Студенти поділяються на пари, в якій кожен студент по черзі грає роль експериментатора та досліджуваного, і визначають спрямованість особистості з допомогою "Орієнтаційної анкети" Б.Баса. Результати заносять до протоколу.

Форма протоколу

1. П.І.Б. досліджуваного: _____
  2. Вік досліджуваного: _____
  3. Дата дослідження: _____
  4. Предмет дослідження: _____
  5. П.І.Б. експериментатора: _____
1. Лист відповідей досліджуваного (Див. Табл. 1.).
  2. Бланк підрахунку балів (Див. Табл. 3.).

Таблиця 1. Лист відповідей

№	Більше всього	Менше всього
1		
2		
3		
4		

Таблиця 2. Ключ

№	Я	Спілкування	Справа
1	А	В	Б
2	Б	В	А
3	А	В	Б
4	В	Б	А

Таблиця 3. Підрахунок балів

№	Я	Спілкування	Справа
1			
2			
3			
4			

5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		

5	Б	А	В
6	В	А	Б
7	В	Б	А
8	А	Б	В
9	В	А	Б
10	А	В	Б
11	Б	В	А
12	Б	А	В
13	В	А	Б
14	А	В	Б
15	Б	В	А
16	А	В	Б
17	А	В	Б
18	А	Б	В
19	А	Б	В
20	В	Б	А
21	Б	А	В
22	Б	А	В
23	В	А	Б
24	Б	В	А

5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			
21			
22			
23			
24			

25			2 5	А	В	Б	2 5		
26			2 6	В	А	Б	2 6		
27			2 7	Б	А	В	2 7		

Зміст звіту студента за результатами виконання лабораторної роботи:

1. Назва теми лабораторної роботи
2. Мета роботи
3. Опис обладнання
4. Протокол дослідження, який включає "Лист відповідей досліджуваного" та "Бланк підрахунку балів".
5. Висновки про тип провідної спрямованості особистості досліджуваного.

Пункти 1-3 та „Форма протоколу” мають бути занесені студентом до початку лабораторного заняття.

Критерії оцінювання звіту студента:

1. Наявність у звіті всіх необхідних пунктів змісту.
2. Правильність оформлення протоколу та проведення підрахунків.
3. Обґрунтованість висновків.

Література:

1. Рубинштейн С.Л. Направленность личности // Хрестоматия по психологии. – М.: Просвещение, 1987. – С. 152-154.
2. Фридман Л.М., Кулагина М.Ю. Психологический справочник учителя. – М., 1991. – С. 126-128.

4.2.4. Самосвідомість та самооцінка особистості

План:

1. Загальна характеристика самосвідомості.
2. Самооцінка як необхідний елемент розвитку самосвідомості.

Мета роботи:

Дослідження особистостей самооцінки особистості.

Обладнання:

Списки слів, що характеризують деякі властивості особистості (видаються на парі), папір, олівці, лінійка, калькулятор.

Хід роботи:

Методика проводиться колективно. Всі інструкції і команди подаються викладачем. Кожен досліджуваний отримує список із 30 слів і виконує методику самостійно. Результати заносяться до протоколу.

Форма протоколу

1. П.І.Б. досліджуваного: _____
2. Вік досліджуваного _____
3. Дата дослідження: _____
4. Предмет дослідження: _____
5. Дані:

Список №	Список №2	D	D	Список №3
1. 2. і т.д. до 30				

Зміст звіту студента за результатами виконання лабораторної роботи:

1. Назва теми лабораторної роботи
2. Мета роботи
3. Опис обладнання
4. Інструкції для досліджуваного
5. Протокол дослідження.
6. Графік, що відображає співпадіння та розбіжності образів самооцінки: “Я-ідеал” “Я” та “Я-поведінка”.
7. Висновки.

Пункти 1-3 та „Форма протоколу” мають бути занесені студентом до початку лабораторного заняття.

Критерії оцінювання звіту студента:

1. Наявність у звіті всіх необхідних пунктів змісту.
2. Правильність оформлення протоколу, заповнення таблиці, побудови графіку та проведення підрахунків.
3. Обґрунтованість висновків.

Література:

1. Общая психология / Под ред. А.В. Петровского. – М.: Просвещение, 1989. – С. 215-225.
2. Психология / За ред. Г.С. Костюка. – К.: Рад. шк., 1968. – С. 510-516.
3. Сосновский Б.А. Лабораторный практикум по общей психологии. — М.: Просвещение, 1979. – С. 87-90.

4.3. Індивідуальна робота студентів

4.3.1. Діяльність

Завдання №1. Скласти тематичний словник психологічних термінів та понять.

Завдання №2. Скласти структурно-логічну схему.

Завдання №3. Вирішити психологічні задачі.

Задачі першого рівня складності:

№4 (4, стор. 326)

№7.7 (1, стор. 66)

№5 (4, стор. 326)

Задачі другого рівня складності:

№1 (2, стор. 66-67)

№69 (3, стор. 48-49)

№78 (3, стор. 58)

Задачі третього рівня складності:

№77 (3, стор. 58)

№67 (3, стор. 48)

№68 (3, стор. 47-48)

Література

1. М'ясоїд П.А. Задачі з курсу загальної психології: Навч. посібн. – К.: Вища шк., 2000. – 183с.
2. Практикум по общей психологии: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Под ред. А.И. Щербакова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1990. – 228с.
3. Збірник завдань з загальної психології / За ред. В.С. Мерліна. – К.: Вища шк., 1977. – 230с.
4. Загальна психологія: Підруч. для студентів вищ. навч. закладів. / С.Д. Максименко, В.О. Зайчук, В.В. Клименко, В.О. Соловієнко. За загальною редакцією С.Д. Максименка – К.: Форум, 2000. – 543с.

4.3.2. Спілкування

Завдання №1. Скласти тематичний словник психологічних термінів та понять.

Завдання №2. Скласти структурно-логічну схему.

Завдання №3. Вирішити психологічні задачі.

Задачі першого рівня складності:

№2 (5, стор. 147)

№8.14 (2, стор. 77)

№3 (4, стор. 112)

Задачі другого рівня складності:

№1 (1, стор. 170)

№5 (5, стор. 147)

№8.7 (2, стор. 75)

Задачі третього рівня складності:

№8.3 (2, стор. 74)

№7 (3, стор. 80)

№8.4 (2, стор. 74)

Література

1. Волошина В.В., Долинська Л.В., Савицька С.О., Темрук О.В. Загальна психологія: Практикум: Навч. посібн. – К.: Каравела, 2005. – 280с.
2. М'ясоїд П.А. Задачі з курсу загальної психології: Навч. посібн. – К.: Вища шк., 2000. – 183с.

3. Практикум по общей психологии: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / Под ред. А.И. Щербакова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1990. – 228с.
4. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии. – М.: Просвещение, 1986. – 272с.
5. Загальна психологія: Підруч. для студентів вищ. навч. закладів. / С.Д. Максименко, В.О. Зайчук, В.В. Клименко, В.О. Соловієнко. За загальною редакцією С.Д. Максименка – К.: Форум, 2000. – 543с.

4.3.3. Особистість

Завдання №1. Скласти тематичний словник психологічних термінів та понять.

Завдання №2. Скласти структурно-логічну схему.

Завдання №3. Вирішити психологічні задачі.

Задачі першого рівня складності:

1. №5 [1; стор. 139].
2. №19, №20 [2; стор. 15].

Задачі другого рівня складності:

1. №3, №4 [1; стор. 139-140].
2. №24, 25 [2; стор. 17].

Задачі третього рівня складності:

1. №1, №2 [1; стор. 138-139].
2. №27 [2; стор. 18].

Література

1. Волошина В.В., Долинська Л.В., Ставицька С.О., Темрук О.В. Загальна психологія: Практикум: Навч. посібн. – К.: Каравела, 2005. – 280 с.
2. Иващенко Ф.И. Задачи по общей, возрастной и педагогической психологии. – 2-е изд., доп. – Мн.: Выш. шк., 1985. – 96 с.

4.4. Самостійна робота студентів

4.4.1. Діяльність

Завдання

Завдання №1. Опрацювання теоретичних питань.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Знання у структурі діяльності.
2. Мотивація діяльності.

Рекомендована література:

1. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука, 1984. – С.202-215.
2. Алексеева В.Г. Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и развития личности // Психологический журнал. – 1984. – Т.5. – №5. – С.63-70.
3. Семиченко В.А. Психология деятельности. – К.: Издатель Эшке А.Н., 2002. – С.19-20.
4. Общая психология: Учеб. Пособие для студентов пед. Институтов /

В.В. Богословский, А.А. Степанов, А.Д. Виноградова и др. – М.: Просвещение, 1981. – С.42-48.

Завдання №2. Конспектування статей.

Скласти конспекти статей провідних вітчизняних авторів з даної проблеми. У конспекті виділити основні положення статті у вигляді тез, на умовні виписки-цитати дати посилання на сторінки в хрестоматії.

Перелік статей для конспектування:

1. Леонтьев А.М. Общее понятие о деятельности // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С. 93-100.

Методичні рекомендації:

У статті О.М. Леонтьєва "Общее понятие о деятельности" необхідно звернути увагу на такі питання:

- Яким є зв'язок між психікою та діяльністю?
- Чи можна стверджувати, що внутрішня та зовнішня діяльність мають подібну структуру? Обґрунтуйте свою думку.
- Поясніть, у чому полягає принципова відмінність між діями та операціями.
- Поясніть тезу про те, що свідомість людини зароджується, розвивається і проявляється у діяльності?
- Поясніть, що на думку Леонтьєва О.М. становить макроструктуру діяльності?
- Хто з вітчизняних науковців займався дослідженням процесу інтеріоризації в онтогенезі та в ході функціонального розвитку?

4.4.2. Спілкування

Завдання

Завдання №1. Опрацювання теоретичних питань.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Зв'язок спілкування та діяльності.
2. Спілкування та психічний розвиток особистості.

Рекомендована література:

1. Андреева Г.М. Социальная психология. – М.: Аспект-Пресс, 1997. – С.78-82.
2. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М.: Наука, 1984. – С.244-258.
3. Смирнова Е.О. Проблема общения ребенка и взрослого в работах Л.С. Выготского и М.И. Лисиной // Вопросы психологии. – 1996. – №6. – С.76-87.

Завдання №2. Конспектування статей.

Скласти конспекти статей провідних вітчизняних авторів з даної проблеми. У конспекті виділити основні положення статті у вигляді тез, на умовні виписки-цитати дати посилання на сторінки в хрестоматії.

Перелік статей для конспектування:

1. Ломов Б.Ф. Проблемы общения в психологии // Хрестоматия по

психология / Под. ред. А.В. Петровского. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1987. – С. 108-117.

2. Бодалев А.А. Восприятие человека человеком // Хрестоматия по психологии. – М.: Просвещение, 1987. – С.117-123.

3. Леонтьев А.А. Педагогическое общение. – М.: Знание. 1974. – 48 с.

Методичні рекомендації:

У статті Б.Ф. Ломова “Проблемы общения в психологии” слід звернути увагу на таку питання:

- Що являє собою спілкування на думку Ломова Б.Ф.?
- Чим, на думку Ломова Б.Ф., спілкування принципово відрізняється від інших видів взаємодії?
- У чому полягає специфіка взаємозв’язку між спілкуванням та діяльністю?
- Поясніть, якими є основні функції спілкування за Ломовим Б.Ф.?

У статті А.А. Бодальова “Восприятие человека человеком” слід звернути увагу на таку питання:

- Якими є фактори об’єктивності сприймання та розуміння людьми одного-одного?
- У чому полягає специфіка особистісно-орієнтованого спілкування?
- Поясніть, якими є умови ефективності зворотного зв’язку?

У статті Леонтьєва А.А. “Педагогическое общение ” слід звернути увагу на таку питання:

- Визначте особливості педагогічного спілкування. Зазначте автора та назву статті за якою Ви даєте відповідь.
- Зазначте, яким повинно бути педагогічне спілкування для того, щоб його можна було назвати оптимальним?
- Зазначте, які Ви знаєте професійні вимоги до вчителя.

4.4.3. Особистість

Завдання

Завдання №1. Опрацювання теоретичних питань.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Поняття „суб’єкту” в сучасній психологічній науці.
2. Життєвий шлях особистості.

Рекомендована література:

1. Брушлинский А.В. Проблема субъекта в психологической науке / Психологический журнал. – 1991. – №6. – С. 6-10.
2. Загальна психологія / За ред. С.Д.Максименка. – К.: Форум, 2000. – С.103-114.
3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб.: Издательство «Питер», 1999. – С. 641-644.

Завдання №2. Конспектування статей.

Скласти конспекти статей провідних вітчизняних авторів з даної проблеми. У конспекті виділити основні положення статті у вигляді тез, на умовні виписки-цитати дати посилання на сторінки в хрестоматії.

Перелік статей для конспектування:

1. Ананьев Б.Г. Социальные ситуации развития личности и её статус // Хрестоматия по психологии. – М., 1987 – С. 134-140
2. Леонтьев А.Н. Индивидуальность и личность // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С. 140-146.
3. Петровский А.В. Быть личностью // Хрестоматия по психологии. – М., 1987. – С. 155-161.

Методичні рекомендації:

У статті Б.Г.Ананьева „Социальные ситуации развития личности и её статус” необхідно звернути увагу на такі питання:

- У чому виявляється конкретно-історичний характер особистості?
- Що у психології позначається поняттям „спосіб життя”? Яке значення має розуміння способу життя особистості для визначення її сутності?
- Що таке „соціальна ситуація розвитку” особистості?
- В чому полягає характеристика особистості як об’єкта та суб’єкта сучасності?
- Які чинники визначають положення особистості у суспільстві, тобто її соціальний статус?
- В чому полягає сутність поняття „позиція особистості”, як воно пов’язано з поняттям „статус особистості”?
- Які аспекти повинно включати наукове дослідження статусу особистості?
- У чому виявляється динамічний аспект соціального статусу особистості?
- Яку роль відіграє діяльність в усвідомлення особистістю власного соціального статусу?
- В чому виявляються зв’язки між інтеріндивідною та інтраіндивідною структурами особистості?
- Як співвідносяться поняття „поведінка особистості” та „діяльність особистості”?
- Які принципи побудови структури особистості визначає Б.Г. Ананьев?

У статті О.М. Леонтьева „Индивидуальность и личность” необхідно звернути увагу на такі питання:

- Що позначає поняття „індивід”? У чому виявляється індивідуалізація індивіда?
- Чому особистість є відносно пізнім продуктом суспільно-історичного та онтогенетичного розвитку людини?
- Як між собою розрізняються поняття „індивід” та „особистість”? Як співвідносяться між собою властивості індивіда та особистості?

- В чому полягає фундаментальна відмінність особистості, як особливого утворення, від індивіда?
- Якою є точка зору О.М. Леонтєва на питання щодо дії зовнішніх умов через внутрішні у процесі особистісного розвитку?

У статті А.В.Петровського „Быть личностью” необхідно звернути увагу на такі питання:

- Які з потреб належать до основних соціогенних потреб особистості?
- У чому виявляється потреба особистості у персоналізації?
- Які способи виразу особистістю потреби у персоналізації є соціально виправданими та цінними?
- Чи завжди потреба у персоналізації усвідомлюється особистістю, у яких формах вона відображається у свідомості людини?
- У чому полягає здатність людини бути особистістю?

Модуль 4

Психологія груп

Розділ 1. 9 Психологія соціальних груп.

Розділ 1.10 Психологія конфлікту.

Лекція 1

Психологія соціальних груп

1. Поняття про групу у психологічній науці.
2. Класифікація груп.
3. Психологічні ознаки малої групи, види малих груп.
4. Головні напрямки вивчення малих груп.
5. Розвиток групи в колектив, феномени колективу.

Література

1. Андреева Г.М. Социальная психология. – М.: МГУ, 1980. – С.195-230.
2. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. – К.: КДУ, 1995. – С.128-142.
3. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – С. 355-378.
4. Етнічна психологія / За ред. Л.О. Орбан. – Івано-Франківськ, 1994.
5. Кцоева Г.У. Опыт эмпирического исследования этнических стереотипов // Психологический журнал. – 1986. – №2.
6. Реан А.А. Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. – СПб., 2000. – С.206-221.

Лекція 2

Психологія конфлікту

1. Поняття про конфлікт.
2. Психологічна традиція вивчення конфлікту.
3. Феноменологія конфлікту.
4. Стили поведінки в конфлікті.

Література

1. Гришина Н.В. Психология конфликта.-СПб.:Питер, 2000.-С.43-147.
2. Добрович А.Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения.-М.: просвещение, 1987.- 164-178.
3. Дойч М. Конструктивное разрешение конфликтов /Психология конфликта. Хрестоматия.-СПб.:Питер,2001.-С.173-198.
4. Емельянов С.М. Практикум по конфликтологии. –СПб.:Питер,2001.-С.24.-36.
5. Петровская Л.А. О понятийной схеме социально-психологического анализа конфликта //Психология конфликта. Хрестоматия.-СПб.:Питер,2001.-С.298-310.
6. Загальна психологія / За ред. С.Д.Максименка – К.:Форум, 2000.-С.176-179.
7. Фрейд З. «Я» и «ОНО» //Психология конфликта. Хрестоматия.-СПб.:Питер,2001.-С.80-86.

Семінарське заняття 1

Психологія великих груп

Мета

Сформувати загальне уявлення про психологію великих груп: психологічні ознаки та структуру великих груп, види великих груп та їх особливості.

Основні знання, якими повинні оволодіти студенти

Поняття „група” у психології. Психологічні ознаки великої групи. Психологічна структура великих груп. Психічний склад та емоційна сфера великої групи. Види великих груп. Стихійні великі групи. Натовп та його різновиди, маса, публіка, аудиторія. Особливості поведінки особистості у великих стихійних групах. Організовані великі групи. Психологічна характеристика етнічних груп. Національний характер та національні почуття. Етнічні стереотипи.

Опорні поняття

Група, велика група, стихійна велика група, організована велика група, психічний склад групи, національний характер, національні почуття.

Основні вміння, які повинні засвоїти студенти

Відрізнити види великих груп та їх окремі різновиди. Аналізувати психологічну структуру великих груп. Передбачати особливості поведінки особистості у великих стихійних групах. Пояснювати вплив на розвиток особистості її належності до певних організованих великих груп. Визначати психологічні особливості етнічних груп.

План

1. Поняття про велику групу. Види великих груп.
2. Психологічна структура великих груп.
3. Психологічні особливості етнічних груп.

Література

Основна

1. Андреева Г.М. Социальная психология. – М.: МГУ, 1980. – С.195-230.
2. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. – К.: КДУ, 1995. – С.128-142.

3. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – С. 355-378.

Додаткова

1. Етнічна психологія / За ред. Л.О. Орбан. – Івано-Франківськ, 1994.
2. Корнев М.Н., Фомічова В.М. Психологія масової поведінки. – К.: КДУ, 2000.
3. Кцоева Г.У. Опыт эмпирического исследования этнических стереотипов // Психологический журнал. – 1986. – №2.

Практичні завдання

Визначте до яких видів великих груп та їх різновидів належать описані нижче сукупності людей, відповідь обґрунтуйте:

1. черга у магазині;
2. глядачі футбольного матчу на стадіоні;
3. учасники політичної акції протесту;
4. „глядачі”, що зібрались з приводу пожежі або іншого нещасного випадку;
5. члени профспілки шахтарів;
6. учасники молодіжної громадської організації.

Питання для самоконтролю

1. Яку групу в психології називають великою?
2. На які види поділяють великі групи?
3. Якою є психологічна структура великої групи?

Семінарське заняття 2 Психологія малих груп

Мета

Сформувати загальне уявлення про психологію малих груп: психологічні ознаки малих груп, їх види та особливості розвитку.

Основні знання, якими повинні оволодіти студенти

Поняття „група” у психології. Психологічні ознаки малої групи. Види малих груп: формальні та неформальні; референтні та групи членства; первинні та вторинні тощо. Головні підходи до вивчення малих груп у психології: . Етапи розвитку групи. Поняття колективу. Феномени колективу: колективістське самовизначення, ціннісно-орієнтаційна єдність, колективістська ідентифікація. Конфлікт у внутрішньогрупових стосунках: сутність, причини, функції, види та способи вирішення.

Опорні поняття

Мала група, формальна група, неформальна група, референтна група, дифузна група, група асоціація, колектив, колективістське самовизначення, ціннісно-орієнтаційна єдність, колективістська ідентифікація, соціометричний статус, конформізм, конфлікт.

Основні вміння, які повинні засвоїти студенти

Відрізняти види малих груп. Аналізувати психологічну структуру великих груп. Передбачати особливості поведінки особистості у великих стихійних групах. Пояснювати вплив на розвиток особистості її належності до певних організованих великих груп. Визначати психологічні особливості етнічних груп.

План

1. Поняття про малу групу. Види малих груп.
2. Головні підходи до вивчення малих груп у психології.
3. Етапи розвитку групи. Феномени колективу.
4. Конфлікт у внутрішньогрупових стосунках.

Література

Основна

1. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. – К.: КДУ, 1995. – С.146-160.
2. Общая психология / Под ред. А.В. Петровского. – М.: Просвещение, 1986. – С.157-191.
3. Реан А.А. Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. – СПб., 2000. – С.206-221.

Додаткова

1. Гришина Н.В. Психология конфликта. – СПб, 2000. – С.77-123.
2. Коломинский Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах. – Минск, 1975.
3. Психологическая теория коллектива / Под. ред. А.В. Петровского. – М., 1979.

Практичні завдання

Дайте обґрунтовану відповідь на питання: „Чи може бути одна й та сама група одночасно віднесена до „референтної”, „професійної”, „малої”, „природної”, „соціальної”, „неформальної”, „умовної”, „первинної”? Якщо так, то обґрунтуйте свою відповідь. Якщо ні, то яку (які) з наведених груп необхідно виключити?

Питання для самоконтролю

4. Яку групу в психології називають малою?
5. На які види поділяють малі групи?
6. Які підходи до вивчення малих груп існують у психології?
7. Які етапи проходить у своєму розвитку мала група?
8. В чому полягають психологічні особливості колективу? Які психологічні феномени притаманні колективіві?
9. Що таке конфлікт? Які причини та функції їх виникнення у внутрішньогрупових стосунках?

Семінарське заняття3

Феномен конфлікту у психологічній науці

Мета

Сформувати уявлення про психологічну сутність конфлікту, розглянути теорії щодо пояснення його функцій у соціально-психологічній взаємодії, проаналізувати еволюцію поглядів на природу конфлікту у психологічній науці.

Основні знання

Конфлікт як зіткнення протилежних тенденцій, рівні прояву конфлікту: внутрішньоособистісний, міжособистісний, внутрішньогруповий, міжгруповий). Погляди на функції конфлікту. Позитивні функції конфлікту (Г. Зіммель). Психологічна традиція вивчення конфлікту інтрапсихічна теорія конфлікту, ситуаційна теорія конфлікту, когнітивна теорія конфлікту). Погляди на сутність конфлікту у межах діяльнісного підходу.

Основні поняття :

Конфлікт, конфліктна ситуація, інцидент, рівні прояву конфлікту, конструктивна та деструктивна функції конфлікту, „зіммелевський парадокс”, патогенний конфлікт, динамізм страху та ворожості, теорія фрустрації-агресії, закон соціальних взаємин М.Дойча, поняття про балансні стани організму (позитивні балансні стани, негативні балансні стани), види внутрішньогрупового конфлікту.

Основні вміння

Розрізняти підходи у розумінні природи конфлікту, визначати його складові та функції, обґрунтовувати вибір теоретичних положень для аналізу конфліктної ситуації.

План

1. Поняття про конфлікт, його функції у соціально-психологічній взаємодії.
2. Рівні прояву та види конфлікту.
3. Психологічна традиція вивчення конфлікту у західній психології.
4. Феномен конфлікту у дослідженнях вітчизняних психологів.

Література

Основна:

1. Гришина Н.В. Психология конфликта.-СпБ.: Питер, 2000. –С.77-126, 149-160.
2. Емельянов С.М. Практикум по конфликтологии.-СпБ.:Питер, 2001.- С.24-36.

Додаткова

1. Козер Л.А. Реалистический и нереалистический конфликт //Психология конфликта. Хрестоматия.-СпБ.:Питер, 2001.-С.59-67.
2. Левин К. Типы конфликтов // Психология конфликта. Хрестоматия.-СпБ.: Питер, 2001.-С.113-118.
3. Петровская Л.А. О понятийной схеме социально-психологического анализа конфликта // Психология конфликта. Хрестоматия.-СпБ.: Питер, 2001.-С.298-310.

Практичні завдання

Дайте порівняльний аналіз підходів що розуміння природи конфлікту, що склалися у межах психологічної традиції його вивчення.

Назва напрямку	Функції конфлікту	Фактори, що породжують конфлікт	Примітки
----------------	-------------------	---------------------------------	----------

Питання для самоконтролю

1. Проаналізуйте рівні конфлікту?
2. Порівняйте реалістичний та нереалістичного конфлікти.
3. Які різновиди внутрішньоособистісного конфлікту досліджувались К.Левиним?
4. У чому виявляється ефект „зіммелевського парадоксу”?
5. Чи можна управляти конфліктною поведінкою?
6. Чи може існувати конфліктна поведінка за межами конфлікту?
7. Яка складова конфлікту є предметом особливої уваги психолога?

Лабораторне заняття 1 Соціометричні методи вивчення малих груп

План:

1. Загальна характеристика методу соціометрії.
2. Процедура соціометричного дослідження.

Мета роботи:

Ознайомлення з процедурою соціометричного дослідження та способами обробки його результатів.

Обладнання:

Зразки соціометричних карток, приклади оформлення соціоматриць, зразки аналітичних звітів соціометричного дослідження, соціоматриці для самостійної обробки студентами результатів дослідження, кольорові олівці, циркуль, лінійка, калькулятор.

Хід роботи:

1. Проводиться опитування студентів щодо процедури організації соціометричного дослідження, формулювання критеріїв соціометричного вибору, обробки результатів дослідження.
  1. Студенти поділяється на підгрупи по 3-4 чоловіки. Кожна підгрупа отримує для ознайомлення зразок соціометричної картки, приклад заповнення соціоматриці, приклад аналітичного звіту за результатами соціометрії.
  2. Кожен студент отримує соціоматрицю та індивідуально складає аналітичний звіт за її результатами.

Опис методики соціометричного дослідження:

Соціометрична методика дозволяє визначити кількісну оцінку міжособистісних стосунків у групі. Виникнення та розвиток соціометричного методу дослідження пов'язане з ім'ям американського психолога Дж. Морено.

Соціометрія дозволяє діагностувати емоційні зв'язки між членами групи, які проявляються у симпатії або антипатії

Соціометрична процедура може використовуватися з метою:

- Виміру ступеня згуртованості групи;
- Визначення соціометричних статусів, тобто співвідносного авторитету членів групи за ознаками симпатії-антипатії;
- Виявлення внутрішньогрупових підсистем.

Змістовна ситуація, яка представлена в якості основи вибору або відхилення, називається соціометричним критерієм. Соціометричні критерії формулюються у вигляді питань, відповіді на які є основою визначення структури взаємовідношень.

Для проведення соціометричного дослідження пропонується Вам обрати два критерії соціометричного вибору:

- Діловий критерій - дозволяє виявити міжособистісні відносини членів групи, які пов'язані із змістом групової діяльності. *Наприклад (для школярів):* "Кого зі своїх однокласників ти обрав би для підготовки складного навчального завдання, якщо б його треба було виконувати разом?"
- Особистісний критерій – дозволяє виявити міжособистісні взаємовідносини, які відображають емоційне ставлення членів групи один до одного. *Наприклад:* Кого зі своїх однокласників ти запросив би на свій день народження?

Вимоги до соціометричного опитування

- Критерії соціометричного вибору повинні відповідати меті дослідження.
- Питання для опитування формулюються чітко та зрозуміло.
- Соціометричний вибір здійснюється тільки у межах власної групи. Людина не може обирати саму себе.
- Людина повинна зробити виборів не більше, ніж визначено в інструкції.
- В опитуванні повинні взяти участь усі члени групи
- Необхідно забезпечити конфіденційність інформації.

Процедура соціометричного опитування

Процедура складається з певних етапів:

Підготовчий етап.

Завдання етапу: обрати об'єкт дослідження, познайомитися з соціально-демографічними особливостями колективу, визначити критерії соціометричного вибору, підготувати соціометричні картки.

Етап опитування.

Завдання етапу: провести інструктаж щодо опитування, заповнити соціометричні картки.

Етап обробки.

Завдання етапу: зробити кількісну та графічну обробку результатів соціометричного опитування.

Заключний етап.

Завдання етапу: підготувати аналітичний звіт про особливості розвитку міжособистісних взаємин у шкільному колективі.

Умови організації соціометричного дослідження

Соціометричне опитування має дві форми організації: групову та індивідуальну. Необхідно визначити дату опитування. До початку опитування необхідно налаштувати членів групи на роботу, створити оптимальну психологічну атмосферу, гарантувати їм таємницю відповідей. Якщо кількість відсутніх членів групи складає більше одного відсотка, опитування краще перенести на іншу дату. Індивідуальна форма опитування застосовується для членів групи, які не змогли взяти участь у груповому опитуванні.

Зразок соціометричної картки

Дорогий друже!

З метою вивчення міжособистісних взаємин у вашому класі просимо тебе дати відповіді на наступні запитання:

• Кого зі своїх однокласників ти обрав би для виконання навчального завдання, якщо б його треба було виконувати разом? Запиши прізвище учня якого ти обрав би в першу чергу, в другу чергу та третю.

1. _____ 2. _____ 3. _____

• Кого зі своїх однокласників ти хотів би запросити на свій День народження? Запиши прізвище учня, якого ти обрав би в першу чергу, другу та третю.

1. _____ 2. _____ 3. _____

• Кого зі своїх однокласників ти ніколи не обрав би для виконання навчального завдання, якщо б його треба було виконувати разом? Запиши прізвище учня якого ти обрав би в першу чергу, в другу чергу та третю.

1. _____ 2. _____ 3. _____

• Кого зі своїх однокласників ти не хотів би запросити на свій День народження? Запиши прізвище учня, якого ти обрав би в першу чергу, другу та третю.

1. _____ 2. _____ 3. _____

Дякуємо за роботу!

Обробка результатів

Обробка отриманої інформації включає складання соціоматриць, соціограм та визначення соціометричних індексів та коефіцієнтів групового розвитку.

Соціоматриця - матриця зв'язків, за допомогою яких аналізуються внутрішньогрупові стосунки членів групи (див. Таб.№ 1).

Будується вона таким чином: у горизонтальних рядках вказуються вибори, які здійснюють члени групи. У вертикальних колонках фіксуються вибори, які отримуються кожним членом

групи. Соціоматриця дозволяє визначити ставлення членів групи один до одного за певним соціометричним критерієм.

Таблиця №1

Результати соціометричного вибору в формі соціоматриці

Хто вибирає	Кого вибирають											Віддані голоси		Усього
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	+	-	
1	X	+	+	+	0	-	0	-	0	0	0		2	5
2	+	X	+	0	0	-	+	0	-	0	0		2	5
3	+	+	X	0	0	-	-	0	0	0	0	2	2	4
4	+	0	0	X	+	-	+	0	0	0	0		1	4
5	0	0	0	+	X	0	0	+	-	0	0	2	1	3
6	+	+	+	0	0	X	0	-	0	0	0		1	4
7	+	+	0	0	0	+	X	-	0	0	0		1	4
8	+	0	0	0	-	-	+	X	+	0	0	-y	2	5
9	0	0	0	0	+	+	-	-	X	+	0		2	5
10	0	0	0	-	+	0	+	0	+	X	0	3	1	4
11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	X	0	0	0
Отримані голоси	+	6	4	3	2		2	4	1	2	1	0	28	
	-	0	0	0	1	1	5	2	4	2	0	0		
Усього		6	4	3		4	7	6	5	4	1	0		43

+ — позитивний вибір

— — негативний вибір

0 — відсутність вибору

Соціограма – це графічне зображення результатів, одержаних за допомогою соціометричної методики у ході дослідження міжособистісних відносин. Вона дає певне уявлення про внутрішньогрупову диференціацію членів малої соціальної групи за їх статусом.

Форми зображення міжособистісних стосунків між членами групи за допомогою соціограми

О – зображення окремого члена групи. За Я.Л. Коломінським зображення дівчаток здійснюється за допомогою символу – О, а хлопчиків – □;

→ — однобічний, позитивний вибір;

↔ - двобічний, позитивний вибір;

••••▶ - однобічний, негативний вибір;

••••► - двобічний, негативний вибір.

За способами складання розрізняють довільні та концентричні соціограми (карти групової диференціації).

В концентричній соціограмі в центральному колі члени групи з високим соціометричним статусом. У наступному колі знаходяться особи, які мають статус "прийнятих". Потім - коло з "неприйнятими". У четвертому колі розташовані "ізолювані".

Я.Л.Коломінський пропонує наступну систему оцінки соціометричного статусу членів групи (за умов, що ліміт дозволених позитивних виборів дорівнює 3):

I група "зірки" - члени групи, які при опитуванні отримують 6 та більше виборів;

II група "прийняті" – члени групи, які отримали від 5 до 3 виборів;

III група "неприйняті" – члени групи, які отримали від 2 до 1 виборів;

IV група "ізолювані" – члени групи, які не отримали жодного вибору.

Такий розподіл дає можливість чітко виокремити дві найбільш суттєві статусні категорії: членів групи зі сприятливим статусом (I та II група), куди відносяться досліджувані, що отримали середню і вище середньої кількість виборів та членів групи з несприятливим статусом (III та IV група), куди належать досліджувані, що отримали мінімальну і нульову кількість виборів.

За результатами соціометрії визначаються індекси групової згуртованості, коефіцієнт прийнятності та показник зв'язаності групи.

Індекс згуртованості групи

$$Z_g = \frac{\sum J_j}{0,5N(N-1)}$$

де J_j - сума взаємних виборів у групі, N -кількість учнів класу. Коефіцієнт прийнятності підраховується за формулою:

$$k = \frac{\sum v_z}{\sum z_{ag}}$$

де k - коефіцієнт прийнятності, $\sum v_z$ - сума взаємних виборів у групі, $\sum z_{ag}$ - загальна кількість виборів у групі.

"Рівень благополуччя взаємин" є суттєвим діагностичним показником і визначається співвідношенням сумарних величин сприятливих (I та II) і несприятливих (III і IV) статусних категорій. Якщо більшість членів групи знаходяться у сприятливих статусних категоріях, то рівень благополуччя взаємин визначається як високий; при однаковому співвідношенні - як середній; при перевазі в групі людей з низьким статусом - як низький.

Аналітичний звіт включає наступні пункти:

- особливості композиції групи (кількість жінок та чоловіків, показники трудової (навчальної) діяльності членів групи, особливості керівництва та ін.)
- структура групових взаємин (структурно-динамічні аспекти взаємин,

статусна структура групи, особливості соціально-психологічних індексів)

- особливості групових норм
- наявність традицій, групових атрибутів
- сильні та слабкі сторони групи
- рекомендації щодо оптимізації розвитку групи.

Зміст звіту студента за результатами виконання лабораторної роботи:

1. Тема
2. Мета роботи
3. Соціоматриця результатів соціометричного дослідження, підрахунок показників згуртованості та прийнятності.
4. Соціограма у вигляді соціомішені.
5. Аналітичний звіт:
  - особливості композиції групи (кількість жінок та чоловіків)
  - структура групових взаємин (структурно-динамічні аспекти взаємин, статусна структура групи, особливості соціально-психологічних індексів)
  - сильні та слабкі сторони групи
  - рекомендації щодо оптимізації розвитку групи.

Критерії оцінювання звіту студента:

1. Наявність у звіті всіх необхідних пунктів змісту.
2. Правильність побудови соціомішені, підрахунку соціометричних висновків, визначення статусних положень членів групи.
3. Повнота та обґрунтованість аналітичного звіту.

Література:

1. Волков И.П. Социометрические методы в социально-психологических исследованиях. – М., 1970.
2. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. – К., 1995. – С. 271-275.
3. Общая психология /Под ред. А.В. Петровского. – М.: Просвещение, 1986. – С. 168-173.

Лабораторне заняття 2

Ціннісно-орієнтаційна єдність групи

План:

1. Загальна характеристика феноменів колективу.
2. Методи вивчення цінносно-орієнтаційної єдності групи-колективу.

Мета роботи:

Ознайомлення з методикою вивчення цінносно-орієнтаційної єдності групи.

Обладнання:

Два чисті аркуші паперу, калькулятор.

Хід роботи, інструкції досліджуванним та порядок обробки результатів:

- 1) Всіх членів групи просять на аркушах паперу вказати 10 позитивних і негативних характеристик своєї групи.
- 2) На основі цих відповідей необхідно скласти 2 набори позитивних і негативних характеристик таким чином, щоб у них виявились включеними характеристики, названі хоча б одним з членів групи. Викладач обирає ці

характеристики з відповідей студентів, а ті - записують їх до протоколу (стовпчики 1.1., 2.1).

Форма протоколу

1. Досліджувана група: _____
2. Дата дослідження: _____
3. Предмет дослідження: _____
1. П.І.Б. експериментатора-студента: _____
2. Дані:

Таблиця 1. Загальний перелік позитивних та негативних якостей групи

1. Позитивні якості групи		2. Негативні якості групи	
1.1. Перелік якостей	1.2. Кількість студентів, що її вказали	2.1. Перелік якостей	2.2. Кількість студентів, що її вказали

3) Кожному члену групи пропонується обрати та записати на аркуші паперу з цих

наборів по п'ять позитивних і негативних характеристик, які вони вважають найбільш цінними (позитивними) і найбільш негативними (непотрібними).

4) Підрахувати кількість виборів, що приходить на кожну характеристику. Викладач зачитує обрані студентами характеристики, а ті — фіксують у протоколах (пункти 1.2, 2.2.) кількість виборів кожної якості.

5) Виділити по п'ять позитивних і негативних характеристик, що отримали максимальну і мінімальну кількість виборів. Результати заносяться до протоколу у вигляді таблиці.

Таблиця 2. Перелік найбільш позитивних та найбільш негативних якостей групи

Позитивні якості				Негативні якості			
Якості, що набрали максимальну кількість виборів		Якості, мінімальну виборів, що набрали кількість		Якості, що набрали максимальну кількість виборів		Якості, що набрали мінімальну кількість виборів	
Перелік якостей	Кількість виборів	Перелік якостей	Кількість виборів	Перелік якостей	Кількість виборів	Перелік якостей	Кількість виборів
1.		1		1		1	
2.		2		2		2	
3.		3		3		3	
4.		4		4		4	
5.		5		5		5	

1) Підрахувати загальну кількість виборів, зроблених членами групи, з кожного запропонованого набору. Враховуючи те, що всі учасники роблять лише п'ять виборів, ця

кількість чисельно дорівнює добутку величини групи на п'ять.

2) Підрахувати показники ЦОЄ окремо по виборам позитивних і негативних характеристик за формулою:

$$ЦОЄ = \frac{n-m}{N} \cdot 100\%$$

де ЦОЄ – згуртованість групи, у відношенні даного об'єкту оцінки, %; n – сума виборів, що приходить на 5 характеристик, які отримали найбільшу кількість виборів; m – сума виборів, що приходить на 5 характеристик, які отримали мінімальну кількість виборів; N – загальна кількість виборів, зроблених членами групи.

1) Підрахувати підсумковий показник згуртованості шляхом визначення середнього арифметичного показників ЦОЄ за позитивними та негативними характеристиками.

2) Зробити висновки про загальний ступінь згуртованості групи, її ціннісно-орієнтаційну єдність щодо оцінки своїх позитивних та негативних якостей.

Зміст звіту студента за результатами виконання лабораторної роботи:

1. Назва теми лабораторної роботи
  2. Мета роботи
  3. Опис обладнання
  4. Протокол дослідження.
    1. Таблиця 1. Загальний перелік позитивних та негативних якостей групи.
    2. Таблиця 2. Перелік найбільш позитивних та найбільш негативних якостей групи.
    3. Підрахунок показників ЦОЄ.
    4. Висновки про загальний ступінь згуртованості групи, її ціннісно-орієнтаційну єдність щодо оцінки своїх позитивних та негативних якостей.
- Пункти 1-3 та форми протоколів і таблиць мають бути складені студентом до початку заняття.*

Критерії оцінювання звіту студента:

1. Наявність у звіті всіх необхідних пунктів змісту.
2. Правильність оформлення протоколу, заповнення таблиць та проведення підрахунків.
3. Обґрунтованість висновків.

Література:

1. Донцов А.И. Психология коллектива. – М.: МГУ, 1984. – С. 85-158.
2. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К.,: Вища школа, 2000. – С. 230-239.
3. Столяренко Л.Д. Основи психології. Практикум. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – С. 497-498.

Лабораторна робота 3
Психологія конфлікту

План:

1. Поняття про конфлікт у психологічній науці
2. Методи вивчення особливостей поведінки у конфліктній ситуації.

Мета роботи:

Ознайомлення з методикою дослідження особливостей конфліктної поведінки К. Томаса (адаптований варіант Н.В.Гришиної).

Обладнання:

Два чисті аркуші паперу, калькулятор.

Хід роботи, інструкції досліджуваним та порядок обробки результатів:

За допомогою цієї методики виявляють типові для людини засоби реагування на конфліктні ситуації.

Інструкція: З двох варіантів відповідей оберіть той, що найбільше відповідає вашим поглядам. Пам'ятайте, що ваше завдання – обрати найдоцільнішу відповідь з двох альтернатив до кожної позиції. тому слід зважати на те, що деякі формулювання повторюються – адже в новому варіанті вони є парою до іншої альтернативи.

Форма протоколу

1. Досліджувана група: _____
2. Дата дослідження: _____
3. Предмет дослідження: _____
4. П.І.Б. експериментатора-студента: _____
5. Дані:

1. а) інколи я надаю іншим можливість взяти на себе відповідальність за розв'язання спірного питання;

б) замість обговорення того, в чому ми маємо розбіжності, я намагаюсь звернути увагу на те, з чим ми обоє згодні

2. а) я намагаюсь знайти компромісне рішення;

б) я прагну уладнати його з урахуванням усіх інтересів іншої людини й моїх власних

3. а) найчастіше я наполегливо прагну досягти свого.

б) найчастіше я жертвую власними інтересами заради інтересів іншої людини.

4. а) я намагаюсь знайти компромісне рішення;

б) я намагаюсь не образити почуттів іншої людини;

5. а) улагоджуючи спірну ситуацію, я увесь час намагаюсь знайти підтримку в іншого;

б) я намагаюсь робити все, щоб уникнути зайвої напруженості.

6. а) я намагаюсь уникнути неприємностей для себе

- б) я намагаюсь досягти свого.
7. а) я намагаюсь відкласти рішення спірного питання, щоб згодом розв'язати його повністю;
- б) я вважаю можливим у чомусь поступитися, щоб досягти свого.
8. а) найчастіше я наполегливо прагну досягти свого;
- б) я спершу намагаюсь з'ясувати, в чому полягає коло інтересів і спірних питань.
9. а) думаю, що не завжди слід хвилюватися через розбіжності, які виникли;
- б) я роблю зусилля., щоб досягти свого.
- 10.а) я твердо прагну досягти свого;
- б) я намагаюсь знайти компромісне рішення.
- 11.а) перш за все я прагну чітко визначити, в чому полягає коло інтересів і спірних питань;
- б) я намагаюсь заспокоїти іншого і. головним чином, зберегти наші стосунки.
- 12.а) часто я уникаю позиції. яка може спричинити спір;
- б) я надаю можливість іншому в чомусь залишитися при своїй думці, якщо він також іде мені назустріч.
- 13.а) я надаю перевагу середній позиції;
- б) я наполягаю, щоб все було зроблено по-моєму.
- 14.а) я повідомляю іншому свою думку і запитую про його погляди;
- б) я намагаюсь показати іншому логіку і перевагу моїх поглядів.
- 15.а) я намагаюсь заспокоїти іншого і насамперед зберегти наші стосунки;
- б) я намагаюсь зробити все можливе, щоб уникнути напруження.
- 16.а) я намагаюсь не образити почуттів іншого;
- б) я найчастіше прагну переконати іншого в перевазі моєї позиції.
- 17.а) найчастіше я наполегливо намагаюсь досягти свого;
- б) я намагаюсь зробити все, щоб уникнути зайвої напруженості.
- 18.а) якщо це зробить іншого щасливим, я дам йому можливість наполягати на своєму;
- б) я надам іншому можливість залишитися при своїй думці, якщо він іде мені на зустріч.
- 19.а) насамперед я прагну визначити те, в чому полягає коло інтересів і спірних питань;
- б) я прагну відкласти спірні питання, для того щоб з часом вирішити їх остаточно;

- 20.а) я прагну негайно подолати наші розбіжності;
 б) я намагаюсь знайти найкраще сполучення переваг і втрат для нас обох.
- 21.а) проводячи переговори, намагаюсь бути уважним до іншого;
 б) я завжди схильюсь до прямого обговорення проблеми.
- 22.а) я прагну знайти середню позицію між моєю та іншою людиною;
- 23.а) як правило, я дбаю про те, щоб задовольнити бажання кожного з нас;
 б) інколи надаю іншим можливість взяти на себе відповідальність за розв'язання спірного питання.
- 24.а) якщо позиція іншого здається йому надто важливою, я намагаюсь йти йому назустріч;
 б) я намагаюсь переконати іншого піти на компроміс.
- 25.а) я намагаюсь переконати іншого в своїй правоті;
 б) проводячи переговори, я намагаюсь бути уважним до аргументів іншого.
- 26.а) я найчастіше прагну уникати суперечок;
 б) я майже завжди прагну задовольняти інтереси кожного з нас.
- 27.а) я найчастіше прагну уникати суперечок;
 б) якщо це важливо для іншого, я дам йому можливість наполягати на своєму.
- 28.а) найчастіше я наполегливо прагну досягти свого;
 б) улагоджуючи ситуацію, я найчастіше прагну знайти підтримку в іншого.
- 29.а) я пропоную „золоту середину”;
 б) вважаю, що не завжди слід хвилюватися через розбіжності, що виникають.
- 30.а) я намагаюсь не зачепити почуттів іншого;
 б) я завжди займаю таку позицію у суперечці, щоб ми спільно могли досягти успіху.

Обробка результатів ведеться за схемою:

№	Показники				
	1	2	3	4	5
1				а	б
1.		б	а		
2.	а				б
3.			а		б
4.		а		б	

5.	б			а	
6.			б	а	
7.	а	б			
8.	б			а	
9.	а		б		
10.		а			б
11.			б	а	
12.	б		а		
13.	б	а			
14.				б	а
15.	б				а
16.	а			б	
17.			б		а
18.		а		б	
19.		а	б		
20.		б			а
21.	б		а		
22.		а		б	
23.			б		а
24.	а				б
25.		б	а		
26.				а	б
27.	а	б			
28.			а	б	
29.		б			а

Підраховують кількість індексів, закреслених у кожній колонці. Найбільший результат означає переважання того чи іншого стилю. Значення колонок: 1) конкуренція; 2) співробітництво; 3) компроміс; 4) ухиляння; 5) пристосування.

За результатами діагностичної роботи визначте сильні та слабкі „місця” поведінки піддослідного у конфліктній ситуації.

Критерії оцінювання звіту студента:

1. Наявність у звіті всіх необхідних пунктів змісту.
2. Правильність оформлення протоколу, заповнення таблиць та проведення

підрахунків.

3. Обґрунтованість висновків.

Література:

1. Гришина Н.В. Психологія конфлікту.-СПб.:Питер, 2000.-С.149-161
2. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності.-К.:Вища шк..2004.- С.212-242.
3. Скотт Дж. Конфликты. Пути их разрешения.-К.: Внешторгиздат, 1991.- С.166-181.
4. Столяренко Л.Д. Основы психологии. Практикум. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – С. 497-498.

Індивідуальна робота Психологія великих груп

Завдання №1. Складання тематичного словника психологічних термінів та понять.

Завдання №2. Складання структурно-логічної схеми.

Завдання №3. Вирішення психологічних задач.

Для самостійного вирішення пропонуються задачі трьох рівнів складності. Із запропонованого переліку необхідно самостійно обрати для виконання 3 з них будь-якого рівня складності та подати їх вирішення у письмовій формі.

Задачі першого рівня складності:

1. Розкрийте особливості українського національного характеру. Наведіть приклади з народної творчості, що характеризують типові риси українців.
2. До яких видів груп (враховуючи різні критерії класифікації) належить ваша студентська група? До складу яких великих груп входять її члени?

Задачі другого рівня складності:

1. Психологія націй, етносів – особлива галузь психологічних знань, які відображають існуючу у реальності систему почуттів, настроїв, думок, традицій, звичаїв і т.п., що відрізняють кожну національність або народність від іншої, а також особливості її мовлення і культури, господарського та побутового укладу.

Для чого, з якою метою у практичній діяльності людини необхідне вивчення, знання та врахування національної психології? Чи необхідне спеціальне вивчення психології корінної нації керівником (вихователем, організатором, менеджером, психологом) – представником цієї ж корінної нації (наприклад, українцям, які працюють з людьми, вивчати українську національну психологію? Чи саме собою має скластися нормальне (ефективне) спілкування?

2. Розкрийте функції етнічних стереотипів у процесі взаємодії між людьми. В чому полягають позитивні та негативні аспекти такого явища. Наведіть приклади.

Задачі третього рівня складності:

1. Охарактеризуйте психологічну структуру такої великої групи як студенти Полтавського державного педагогічного університету. Наведіть приклади.
2. Яку роль у діяльності практичного психолога, педагога відіграють знання з психології великих груп?

Література

1. Волошина В.В., Долинська Л.В., Ставицька С.О., Темрук О.В. Загальна психологія: Практикум: Навч. посібн. – К.: Каравела, 2005. – 280 с.
2. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии. – М.: Просвещение, 1986. – 272 с.
3. Иващенко Ф.И. Задачи по общей, возрастной и педагогической психологии. – 2-е изд., доп. – Мн.: Выш. шк., 1985. – 96 с.
4. М'ясоїд П.А. Задачі з курсу загальної психології: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2000. – 183 с.

Психологія малих груп

Завдання №1. Складання тематичного словника психологічних термінів та понять.

Завдання №2. Складання структурно-логічної схеми.

Завдання №3. Вирішення психологічних задач.

Для самостійного вирішення пропонуються задачі трьох рівнів складності. Із запропонованого переліку необхідно самостійно обрати для виконання 3 з них будь-якого рівня складності та подати їх вирішення у письмовій формі.

Задачі першого рівня складності:

1. №28 [2; стор. 18-19].
2. №13 [1; стор. 81].

Задачі другого рівня складності:

1. №29, №30 [2; стор. 19-20].
2. №10 [1; стор. 81].

Задачі третього рівня складності:

1. №34 [2; стор. 22].
2. №32 [2; стор. 21].
3. №14 [1; стор. 81].

Література

1. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии. – М.: Просвещение, 1986. – 272 с.
2. Иващенко Ф.И. Задачи по общей, возрастной и педагогической психологии. – 2-е изд., доп. – Мн.: Выш. шк., 1985. – 96 с.

Психологія конфлікту

Завдання № 1 Складання тематичного словника психологічних термінів та понять.

Завдання № 2. Складання структурно-логічної схеми..

Завдання № 3 Вирішення психологічних задач.

Для самостійного вирішення пропонуються задачі трьох рівнів складності. необхідно представити їх вирішення в письмовій формі.

Задача першого рівня складності:

Визначте вид конфлікту в запропонованій ситуації:

До молодого вчителя історії підійшов учень і поважно запитав: „Що ви можете мені розповісти про такого філософа, як Таркос?”

Учитель спершу розгубився, а потім став викручуватися: „Це був такий грецький філософ, він жив..”. А коли почув від учня, що це ім'я Сократ. прочитане навпаки, обурився, розлютився.

Задача другого рівня складності:

Опишіть основні складові цієї конфліктної ситуації. Поясніть причину конфлікту.

Задачі третього рівня складності:

Розгляньте методики дослідження особливостей представленого конфлікту. Запропонуйте конструктивну модель поведінки в цьому конфлікті.

Література

1. Анцупов А.Я., Баклановский С.В. Конфликтология в схемах и комментариях.- СПб.: Питер,2006.-С.58-68, 60-90, 95-105.
2. Гришина Н.В. Психология конфликта.-СПб.; Питер, 2000.-С.190-208.

Самостійна робота Психологія великих груп

Завдання №1. Опрацювання теоретичних питань.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Психологія соціальних класів.
2. Форми психологічного впливу на особистість у великих групах (зараження, паніка, навіювання, наслідування, мода, чутки).

Рекомендована література:

1. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – С. 357-359.
2. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. – К.: КДУ, 1995. – С.108-123.

Завдання №2. Конспектування статей.

Перелік статей для конспектування:

1. Психологічні особливості українського національного характеру // Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. – К.: КДУ, 1995. – С.142-146.

Методичні рекомендації:

У статті необхідно звернути увагу на такі питання:

- Хто з дослідників займався вивченням українського національного характеру?
- Якими є типові риси українського національного характеру?

Самостійна робота Психологія малих груп

Завдання №1. Опрацювання теоретичних питань.

Питання для самостійного опрацювання:

2. Психологічна структура взаємин у малій групі.
3. Диференціація в групах та колективах.

Рекомендована література:

1. Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія. – К.: КДУ, 1995. – С.154-160.
2. Общая психология / Под ред. А.В. Петровського. – М., 1986. – С. 167-178.
3. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Посібник. – К.: Академвидав, 2003. – С. 295-302, 318-326.

Завдання №2. Конспектування статей.

Перелік статей для конспектування:

Келли Г. Две функции референтных групп // Современная зарубежная социальная психология. Тексты / Под ред. Г.М.Андреевой, Н.Н.Богомоловой, Л.А.Петровской. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. – С. 197-203.

Методичні рекомендації:

У статті необхідно звернути увагу на такі питання:

- В яких значеннях термін „референтна група” використовується у сучасній психології?
- Які функції виконують референтні групи?
- Якими є основні області психологічних дослідження впливу референтних груп на особистість?

Самостійна робота Психологія конфлікту

Завдання №1 Опрацювання теоретичних питань.

Питання для самостійного опрацювання:

- 1.Психологічна традиція вивчення конфлікту.
2. Методи вивчення конфлікту.
3. Окремі види конфліктів.

Рекомендована література:

1. Гришина Н.В. Психология конфликта.-СПб.:Питер, 2000.-С.43-147.
2. Добрович А.Б. Вовитателю о психологии и психогигиене общения.-М.: просвещение, 1987.- 164-178.
3. Дойч М. Конструктивное разрешение конфликтов /Психология конфликта. Хрестоматия.-СПб.:Питер,2001.-С.173-198.
4. Емельянов С.М. Практикум по конфликтологии. –СПб.:Питер,2001.-С.24.-36.
5. Петровская Л.А. О понятийной схеме социально-психологического анализа конфликта //Психология конфликта. Хрестоматия.-СПб.:Питер,2001.-С.298-310.
6. Загальна психологія / За ред. С.Д.Максименка – К.:Форум, 2000.-С.176-179.

7. Фрейд З. «Я» и «ОНО» // Психология конфликта. Хрестоматия.- СПб.: Питер, 2001.- С. 80-86.

Завдання №2 Конспектування статті.

Для конспектування пропонується стаття З. Фрейда „Я» и ОНО // Психология конфликта. Хрестоматия.- СПб.: Питер, 2001.- С. 80-86.

Методичні рекомендації:

при опрацюванні статті слід звернути увагу на розгляд таких питань:

- У чому полягає сутність інтрапсихічних конфліктів?
- Яка роль предсвідомого та безсвідомого в регуляції поведінки людини?
- Яким чином здійснюється зв'язок свідомості та безсвідомого?
- Чим відрізняється конструктивний конфлікт від патологічного?

Р О З Д І Л 3

Завдання для поточного та підсумкового контролю знань студентів Завдання для поточного контролю

Модульна контрольна робота №2. “Мозок та психіка. Розвиток психіки у філогенезі”.

Блок 1.

1. За О.Р. Лурією, перший блок мозку забезпечує
  - а) підтримку тонусу кори
  - б) отримання, переробку та збереження інформації
  - в) програмування рухів і дій
2. Чи згодні ви з тим, що в мозочку знаходяться центри, які відповідають за емоції та відчуття?
  - а) так
  - б) ні
  - в) За участю яких відділів ЦНС відбуваються безумовні рефлекси?
    - а) спинного мозку
    - б) нижчих відділів головного мозку
    - в) кори головного мозку
3. Першою стадією поведінкового акту за П.К. Анохіним є
  - а) стадія аферентного синтезу
  - б) стадія прийняття рішення
  - в) стадія акцептору результатів дії
4. Як називається об'єднання різноманітної інформації, необхідної для прийняття рішення, залежно від того, який результат потрібен у певний момент пристосувальної дії (за П.К. Анохіним)?
  - а) прийняття рішення
  - б) акцептор результатів дії
  - в) аферентний синтез
5. Оберіть правильний варіант послідовності етапів розвитку нервової системи?
  - а) дифузна–гангліозна–трубчаста

- б) гангліозна–трубчаста–дифузна
- в) елементарна–перцептивна–трубчаста
- 6. Для якої стадії розвитку психіки у філогенезі характерним є відображення окремих властивостей предметів та явищ оточуючої дійсності?
  - а) елементарної сенсорної психіки
  - б) перцептивної психіки
  - в) свідомості
- 7. Чи згодні Ви з твердженням про те, що розвиток психіки та розвиток нервової системи не пов'язані між собою?
  - а) так
  - б) ні
- 8. Як називається принцип організації, за яким кожна тварина посідає серед інших певне місце?
  - а) домінування
  - б) територіальність
  - в) дослідницька активність.
- 9. До якого типу поведінки належить екстраполяційний рефлекс?
  - а) Біологічно доцільні реакції
  - б) Інстинктивна поведінка
  - в) Научіння
  - г) Інтелектуальна поведінка

Блок 2.

1. Дайте визначення поняття аксон.
2. Дайте визначення поняття подразливість.

Блок 3.

Поясніть, чим зумовлюється виникнення та розвиток психіки в філогенезі (за статтею О.М.Леонтьєва „Проблеми розвитку психіки”).

Блок 4.

В роки Великої Вітчизняної війни і після неї собаки відшукували і знешкоджували міни. Так вони допомагали саперам. Дік знайшов майже 12 тис. мін після зняття блокади Ленінграду.

Вкажіть тип та форму поведінки тварини, відповідь обґрунтуйте.

Модульна контрольна робота №3. “Діяльність. Спілкування. Особистість”

Блок 1.

1. Що є складовою усвідомленої мети?
  - а) дії
  - б) мотиви
  - в) завдання

2. Вкажіть назву пропущених критеріїв поділу мотивів: _____, _____, за способом впливу на діяльність людини, за характером усвідомлення, за місцем в системі мотивації
- а) за тривалістю у часі, за наявністю мети
  - б) за предметним змістом, за тривалістю у часі
  - в) за віддаленістю, за предметним змістом
3. Спосіб виконання дій, який в результаті вправління став автоматизованим, має назву
- а) навичка
  - б) звичка
  - в) вміння
  - г) діяльність
4. Зазначте, якими є основні види діяльності?
- а) вміння, навички, звички
  - б) інтеріоризація, екстеріоризація
  - в) праця, навчання, гра
  - г) правильної відповіді немає
5. До якої з невербальних знакових систем належить погляд та міміка?
- а) оптико-кінетичної
  - б) паралінгвістичної
  - в) екстралінгвістичної
  - г) ольфакторної
6. Який з аспектів спілкування охарактеризовано: взаємозалежний обмін діями, організація людьми взаємних дій, спрямований на реалізацію спільної діяльності?
- а) комунікація
  - б) інтеракція
  - в) соціальна перцепція
7. Хто з психологів розглядав спілкування як самостійний вид діяльності на певному етапі онтогенезу?
- а) О.М. Леонтьєв
  - б) Б.Ф. Ломов
  - в) Д.Б. Ельконін
8. Хто з психологів описав ієрархію потреб:
- 1) З. Фрейд
  - 2) А.Маслоу
  - 3) Г.Олпорт
  - 4) Правильної відповіді немає.
9. Кому належить думка про те, що поведінка людини може бути зрозумілою лише у термінах її суб'єктивних переживань:
- 1) К.Роджерсу
  - 2) А.Маслоу;
  - 3) К.К.Платонову
  - 4) Правильної відповіді немає.

10. Чи погоджуєтесь Ви з тим, що самосвідомість виникає у людини з народження:

- 1) так
- 2) ні

Блок 2.

1. Дайте визначення поняття самосвідомість.
2. Дайте визначення поняття комунікація.

Блок 3

Розкрийте зміст поняття „спосіб життя” (за статтею Б.Г.Ананьєва „Соціальні ситуації розвитку особистості та її статус”).

Блок 4

Відомо, що у молодшому шкільному віці спілкування між дітьми часто визначають зовнішні чинники (місце проживання дітей, сусідство за партою тощо). Спілкування у підлітковому віці характеризується значною інтенсивністю та вибірковістю: це спілкування у межах певної групи, на ґрунті певних інтересів підлітків. У юнацькому віці коло суб'єктів спілкування звужується, спілкування стає довірливим, інтимним.

Що лежить в основі цієї закономірності? Чим зумовлена зміна змісту спілкування з віком?

Модульна контрольна робота №4. „Психологія груп”

Блок 1

1. Що є головною психологічною ознакою групи:
  - a. Наявність спільних цілей, мотивів
  - b. Наявність і розвиток групової структури
  - c. „Ми-почуття”
2. Як, за А.В.Петровським, називається група на початковому етапі свого розвитку; спільність, в якій люди є лише спів присутніми, тобто їх не об'єднує спільна діяльність?
  - a. Дифузна група
  - b. Асоціація
  - c. Кооперація
  - d. Корпорація
3. Ким був вперше використаний термін „групова динаміка”?
  - a. З.Фрейдом
  - b. К.Левінім
  - c. В.Меде
4. Як, за Л.Уманським, називається сукупність незнайомих один одному індивідів?
  - a) Номінальна група
  - b) Конгломерат
  - c) Група-автономія
  - d) Група-асоціація
5. Які функції, на думку Дж.Келлі, виконує референтна група:
  - a. Нормативну та порівняльну

- b. Порівняльну, оціночну та нормативну
c. Нормативну та координаційну
6. Хто з психологів запропонував поділ груп на первинні та вторинні?
А Ч.Кулі
В Г.Хаймен
С З.Фрейд
7. Ким з психологів було запропоновано двовимірну модель групового розвитку?
a) Л.Уманським
b) Б.Такменом
c) І.Волковим
d) Л.Бенісом, Г.Шепардом
8. Другу страту колективу, за А.В.Петровським, складає спільна соціально-позитивна діяльність?
a. Так
b. Ні

Блок 2

1. Дайте визначення поняття велика група.
2. Дайте визначення поняття конфлікт.

Блок 3

Поясніть, в яких значеннях термін „референтна група” використовується у сучасній психології (за статтею Келлі Г. „Дві функції референтних груп”).

Блок 4

Визначте до яких видів груп належать описані нижче сукупності людей. Відповідь обґрунтуйте.:

- вчителі, які працюють в одній школі;
- черга у магазині;
- сукупність людей, які беруть участь в політичній акції протесту;
- учасники молодіжної громадської організації;
- учні, що навчаються в одному класі.

Завдання для підсумкового контролю

1. Проаналізувати предмет, завдання та галузі сучасної психології.
2. Пояснити міжпредметні зв'язки психології з іншими науками (за Ж.Піаже).
3. Проаналізувати предмет психологічної науки на різних етапах її розвитку.

4. Розкрити поняття про психіку (сутність, функції, форми існування).
5. Пояснити сутність психіки у світлі рефлексивної концепції відображення.
6. Проаналізувати зв'язок між мозком та психікою. Розкрити особливості функціональної організації мозку та психіки.
7. Пояснити сутність проблеми локалізації психічних функцій та її вирішення в сучасній психології (О.Р.Лурія).
8. Проаналізувати методологічні принципи сучасної вітчизняної психології.
9. Розкрити класифікації методів психологічного дослідження, пояснити сутність методу та методики наукового дослідження.
10. Розкрити особливості уявлень про психіку на міфологічному етапі розвитку науки.
11. Проаналізувати особливості уявлень про психіку на філософському етапі розвитку науки.
12. Проаналізувати особливості уявлень про психіку на науковому етапі розвитку науки.
13. Проаналізувати основні положення психоаналітичного напрямку психології.
14. Проаналізувати основні положення біхевіоризму.
15. Проаналізувати основні положення гештальт психології й генетичної психології.
16. Проаналізувати основні положення гуманістичної психології.
17. Розкрити основні положення вітчизняної психології про сутність психіки та механізми її функціонування й розвитку.
18. Проаналізувати особливості методу спостереження.
19. Проаналізувати особливості експериментального методу дослідження.
20. Проаналізувати особливості методу тестів.
21. Проаналізувати особливості соціометричного методу дослідження.
22. Проаналізувати особливості методу опитування.
23. Пояснити сутність категорії відображення в психологічній науці. Відображення в неживій та живій природі.
24. Охарактеризувати розвиток психіки у філогенезі.
25. Проаналізувати типи та форми поведінки тварин на різних етапах розвитку психіки.
26. Розкрити особливості виникнення свідомості як вищої форми психічного відображення.
27. Пояснити сутність діяльності як форми людської активності.
28. Проаналізувати психологічну структуру діяльності (за О.М.Леонтьєвим).
29. Розкрити особливості мотиваційної сфери діяльності.
30. Розкрити особливості операційної сфери діяльності. Уміння та навички як умови оволодіння діяльністю.
31. Проаналізувати основні види діяльності та їх розвиток в онтогенезі.
32. Пояснити сутність механізмів інтеріоризації та екстеріоризації.
33. Проаналізувати спілкування як специфічну форму активності людини.
34. Пояснити особливості розвитку спілкування в онтогенезі.

35. Охарактеризувати психологічну структуру спілкування, види та рівні спілкування.
36. Розкрити особливості спілкування як комунікативного процесу.
37. Розкрити особливості інтерактивної складової спілкування.
38. Проаналізувати особливості соціальної перцепції.
39. Пояснити сутність ефектів соціального сприймання.
40. Охарактеризувати особливості педагогічного спілкування.
41. Розкрити особливості бар'єрів у спілкуванні..
42. Охарактеризувати феномен групи. Проаналізувати класифікації груп у психологічній науці.
43. Проаналізувати основні теоретичні напрямки вивчення малих груп.
44. Розкрити особливості великих груп.
45. Проаналізувати психологічну структуру та види малих груп.
46. Пояснити сутність психології колективу.
47. Проаналізувати особливості розгляду проблеми особистості.
48. Розкрити особливості системної будови особистості.
49. Пояснити сутність механізмів психологічного захисту.
50. Проаналізувати особливості поглядів на сутність особистості в біхевіористичній психології.
51. Проаналізувати особливості поглядів на сутність особистості у вітчизняній психології.
52. Проаналізувати особливості поглядів на сутність особистості в гуманістичній психології.
53. Розкрити психологічні особливості спрямованості особистості.
54. Пояснити психологічні особливості самосвідомості особистості. Самооцінка та рівень домагань.
55. Проаналізувати проблему рушійних сил розвитку особистості.
56. Розкрити поняття життєвий шлях особистості (ціннісні орієнтації, спрямованість, активність життєвої позиції).
57. Проаналізувати зміст понять індивід, особистість, індивідуальність.
58. Охарактеризувати феномен конфлікту.
59. Проаналізувати стратегії поведінки людини в конфлікті та методику їх дослідження.
60. Розкрити зміст психологічних теорій конфлікту.

Рекомендована література до курсу

1. Абульханова – Славская К.А. Деятельность и психология личности.- М.:Наука,1980.-334 с.
2. Абульханова – Славская К.А. О субъекте психической деятельности.-М.: Наука, 1973 -288 с.
3. Анохин П.К. Изб. тр. Философские аспекты функциональной системы.- М.: Наука, 1976.-С.125-151.
4. Анцыферова Л.И. Психологические проблемы развития личности //Психол. журн.- 1980.-№2.-С.52-60.

5. Асеев В.Г. Мотивация поведения и формирование личности.-М.: Мысль, 1976.-158 с.
6. Асмолов А.Г. Деятельность и установка.-М.: МГУ. 1979.-150 с.
7. Асмолов А.Г. Психология личности. Принципы общепсихологического анализа.-М.: МГУ, 1990.- 367 с.
8. Белявский И.Г., Шкуратов В.А. Проблемы исторической психологии.- Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского ун-та. 1982.-224 с.
9. Бернс Р. Развитие Я- концепции и воспитание.-М.: Прогресс, 1986.-422 с.
- 10.Божович Л.И. Избр. психол. тр.: Проблема формирования личности.-М.: Междун. пед. акад.. 1995.-212 с.
- 11.Брушлинский А.В. Субъект: мышление, учение, воображение// Избр. психол. тр.- Москва; воронеж: НПО «МОДЭК», 1996.-389 с.
- 12.Васильюк Ф.Е. Психология переживаний. Анализ преодоления критических ситуаций.-М.: МГУ, 1984.-199 с.
- 13.Войскунский А. Я говорю, мы говорим... Очерки о человеческом общении.- м.: Знание. 1990.-238 с.
- 14.Венгер Л.А. Воспитание и обучение (дошкольный возраст).- М.: Просвещение, 1969.-365 с.
- 15.Волков А.М., Микадзе Ю.В., Солнцева Г.Н. Деятельность: структура и регуляция. психологический анализ.-М.МГУ, 1987.-216 с.
- 16.Волошина В.В., Долинська Л.В., Ставицька С.О., Темрук О.В. Загальна психологія: Практикум: Навч. посіб.-К.: Каравела, 2005.-280 с.
- 17.Выготский Л.С. История развития высших психических функций // Соб. соч.: В 6 т.- М.: Педагогика, 1983.-Т.3.-328 с.
- 18.Годфруа ж. Что такое психология.: В 2-х т.- М.,1992.
- 19.Гамезо М.В.. Домашенко И.А. Атлас по психологии.-М.: Просвещение, 1986.-272 с.
- 20.Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию: Курс лекций.- М.: МГУ, 1988.-320 с.
- 21.Гришина Н.В. Психология конфликта.- СПб.: Питер, 2000.- С. 43-147.
- 22.Дарвин Ч. Происхождение видов путем естественного отбора.-СПб.: Наука. 1991.-539 с.
- 23.Джеймс У. Психология.-М.: Педагогика, 1991.-367 с.
- 24.Добрович А.Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения. –М.: Просвещение, 1987.-205 с.
- 25.Дойч М. Конструктивное разрешение конфликта / Психология конфликта. хрестоматия.-СПб.: Питер, 2001.-С.173-198.
- 26.Ждан А.И. История психологи: от античности до наших дней.-М..1990.- 367 с.
- 27.Жизненный путь личности (Вопросы теории и методологии социально-психологических исследований) Отв. ред. Л.В. Сохань.- К.: Наук. думка, 1987.-278 с.
- 28.Занюк С.С. Психологія мотивації та емоцій.- К.:Либідь, 2002. -301 с.
- 29.Егорова М.С.. Марютина Т.М. развитие как предмет психогенетики //Вопр. психологии.-1992.-35-6.-С.5-15.

30. Емельянов С. М. Практикум по конфликтологии.-СПб.: Питер, 2001.- С.24-36.
31. Естественнонаучные основы психологии /Под ред. А.А.Смирнова, А.Р.Лурия, В.Д.Небылицына.-М.: Педагогика. 1978.-368 с.
32. Иващенко Ф.И. Задачи по общей, возрастной и педагогической психологии.-2-е изд., доп. – Мн.: Выш. шк., 1985.-96 с.
33. Ильясов И.И., Орехов Н.Н. О теории и практике в психологии // Вопросы психологии.-1989.-№ 4
34. Каган М.С. Мир общения.-М.: Политиздат,1988.-319 с.
35. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении.-М.: Просвещение.1987.- 189 с.
36. Кон И.С. В поисках себя: личность и ее самосознание.- М.: Политиздат, 1987.-366 с.
37. Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія.-К., 1995.- 239 с.
38. Кричевский Р.Л., Дубовская Е.М. Психология малой группы.- М.: МГУ, 1991.-194 с.
39. Лабунская В.А. Невербальное поведение.- Ростов н/Д.: Изд-во Рост. ун-та, 1986.- 134 с.
40. Леонтьев А.Н. Избр. психол. произв.: В 2 т.-М.: Педагогика, 1983.-Т.1.- 392 с.4 Т.2.- 320 с.
41. Лисина М.И. Проблемы онтогенеза общения.-М.: Педагогика, 1989.-144 с.
42. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии.- М.: Наука, 1984.- С.244-258.
43. Лурия А.Р. Основы нейропсихологии.-М.: МГУ, 1976.-374 с.
44. Майерс Д. Социальная психология.-СПб.: Питер-Пресс, 1997.- 685 с.
45. Механизмы деятельности мозга человека. Ч.1 Нейрофизиология человека / Под ред. Н.П.Бехтеревой .-Л.: Наука.-677 с.
46. Моргун В.Ф. Монистическая концепция многомерного развития личности. – Полтава. 1989.
47. Мясищев В.Н. Личность и неврозы.-Л.: Изд-во ЛГУ, 1960.-224 с.
48. М'ясоїд П.А. Загальна психологія .-К.: Вища шк.-2000.- 455 с.
49. М'ясоїд П.А. Задачі з курсу загальної психології: Навч. Посіб. – К.: Вища шк., 2000.-183 с.
50. Немов Р.С. Психология: В 3 кн.- М.: Валдос. 1995.-Кн.1,-576 с.; Кн.2.-496 с.; Кн.3.-510 с.
51. Общая психология / Под. ред. А.В.Петровского- М.: Просвещение, 1986.- 464 с.
52. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія.-К.: Академвмдав, 2003.- С.295-302, 318-326.
53. Основы психології / За заг. ред. О.В. Киричука, В.А. роменця.-К.:Либідь, 1997- 632 с.
54. Петровская Л.А. О понятийной схеме социально-психологического анализа конфликта // Психология конфликта. Хрестоматия.-СПб.: Питер, 2001.-С.298-310.
55. Петровский А.В. Вопросы истории и теории психологии. Избр. труды.-

- М.: Педагогика, 1984.- 320 с.
- 56.Петровский А.В. Личность. Деятельность.Коллектив.-М.: Политиздат, 1982.- 256 с.
- 57.Петровский В.А. Личность в психологии: парадигма субъектности.- Ростов н/Д.: Феникс, 1996.-512 с.
- 58.Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка.-М.: Педагогика, 1994.-528 с.
- 59.Пономарев Я.А. Методологическое введение в психологию.-М.: Наука, 1983.-205 с.
- 60.Психологія. Підручник / За ред. Ю.Л.Трофімова.-К.: Либідь, 1999.-558 с.
- 61.Психологія / За ред. Г.С. Костюка. – К., 1968. – С. 3-9.
- 62.Роменець В.А. Історія психології.- К.: Вища шк, 1978.-439 с.
- 63.Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2 т.- М.: Педагогика, 1989.- Т.1.-320 с.; Т.2.-328 с.
- 64.Семиченко В.А. Психология личности.- К.: Видавець Ешке О.М., 2001.- 427 с.
- 65.Сеченов И.М. Избр. произведения: В 2 т.- м.: Изд-во АН ССР. 1952.-Т.1 Физиология и психология.-С.17-127, 172-267, 272-485.
- 66.Смирнов А.А. Развитие и современное состояние психологической науки в СССР.- М.: Педагогика. 1975.-352 с.
- 67.Столин В.В. Самосознание личности.-М.: МГУ, 1983 .-285 с.
- 68.Столяренко Л.Д. Основы психологии. Практикум.– Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. –С.497-498.
- 69.Татенко В.А. Психология в субъектном измерении.-К.: Просвіта, 1996 – 287 с.
- 70.Ткаченко О.М. Принципи і категорії психології.-К.: Вища шк., 1979.-199 с.
- 71.Фельдштейн Д.И. психология развития личности в онтогенезе.-М.: Педагогика, 1989.-208 с.
- 72.Франкл В. Человек в поисках смысла.-М.: Прогресс, 1990.- 366 с.
- 73.Фрейд З. Психология бессознательного /Сост. М.Г.Ярошевский.-М.: просвещение, 1990.- 448 с.
- 74.Фресс П. О психологии будущего // Хрестоматия по психологии.- М.,1987.- С.50-56.
- 75.Функции лобных долей мозга / Под ред. Е.Д. Хомской, А.Р.Лурия.-М.: Наука, 1982.- 284 с.
- 76.Функциональные системы организма / Под ред. К.В.Судакова.-М.: Медицина, 1987.- 432 с.
- 77.Хеккаузен Х. Мотивация и деятельность: В 2 т.: - М.: Педагогика, 1986.- Т.1.- 408 с.
- 78.Хрестоматия по психологии / Сост. В.В. Мироненко; Под ред. А.В.Петровского.-М.: Просвещение, 1987.-С.93-108, 152-154. 395-408.
- 79.Шадриков В.Д. Психологический анализ деятельности: системно-генетический подход.-Ярославль: Изд-во Ярослав. ун-та, 1979.-200с.
- 80.Эльконин Д.Б. Введение в психологию развития.-М.:Тривола, 1994.-120 с.

Інформаційно-методичний пакет з курсу загальної психології укладено відповідно до вимог галузевого стандарту вищої освіти за напрямом 0401 – Психологія. У ньому докладно розкрито загальні питання психології, розглянуто історичні етапи становлення психологічної науки і особливості формування уявлень про предмет психології та методи дослідження психічних феноменів, визначено закономірності розвитку психіки на різних етапах філогенезу, зв'язок мозку та психіки, сутність та закономірності пізнавальних психічних процесів, психічної діяльності, емоційно-вольової сфери особистості, її індивідуально-психологічні особливості. Особливу увагу приділено питанням психології особистості, спілкування, соціальних груп і спільностей.

До матеріалів включено докладний опис методичних процедур, які забезпечують самостійну, активне та свідоме опанування студентом навчальної інформації.

Розгляд кожної теми передбачає розкриття ключових понять, визначення формалізованої структури її головних логіко-семантичних елементів, системи завдань для самостійної та індивідуальної роботи та списку літератури. Матеріали містять також повний опис завдань для семінарських і лабораторних занять.

Структура курсу

Форма навчання	Курс	Семестр	Загальний обсяг годин	Лекції	Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Денна	I	I	208	48	30	16	114	екзамен
Денна	I	II	216	46	32	22	116	екзамен
Денна	II	III	116	24	18	14	60	екзамен
Разом			540	118	80	52	290	

Перша частина інформаційно-методичного пакету включає таку структуру форм навчальної діяльності студентів: лекційні заняття- 48 год. семінарські-30 год, лабораторні – 16 год. самостійна та індивідуальна робота – 114 годин. Підсумкова форма контролю з курсу - екзамен